

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Hanna-Maarit Mäkelä

EDUNVALVONTA JA TOIMINTAKEL- POISUUS RAJOITUKSET

Liiketalous ja matkailu

2010

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Hanna Mäkelä
Opinnäytetyön nimi	Edunvalvonta ja toimintakelpoisuus rajoitukset
Vuosi	2010
Kieli	Suomi
Sivumäärä	40 + 3 liitettä
Ohjaaja	Tuula Hartman

Opinnäytetyöni aiheena on edunvalvonta, lähinnä yleinen edunvalvonta ja toimintakelpoisuus rajoitukset. Keskityn työssäni kuvaamaan edunvalvonta järjestelmää yleensä ja lähemmin Vaasan oikeusavun järjestämää yleistä edunvalvontaa. Lisäksi pyrin tuomaan esille, minkälaisia toimintakelpoisuus rajoituksia päämiehelle voidaan määrätä ja mitkä ovat rajoitusten oikeusvaikutukset päämiehen ja edunvalvojan kannalta katsottuna.

Tavoitteenani on selvittää mitä on edunvalvonta ja mitä on edunvalvontajärjestelmän laajalti kattavan toiminnan keskeisin sisältö.

Tutkimusmateriaalina käytän oikeuskirjallisuutta, holhouslakia, holhoustoimilakia, lainvalmistelutöitä, hallituksen esityksiä sekä Vaasan käräjäoikeuden oikeustapauksia koskien toimintakelpoisuus rajoituksia. Edunvalvonnasta ja toimintakelpoisuus rajoituksista löytyy niukasti julkaistua tutkimusmateriaalia, joten olen käyttänyt Vaasan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa käytettävästä Virho-käyttäjäjärjestelmästä saatua tilastotietoa.

Edunvalvontajärjestelmä on yhteiskunnalle tärkeä toimielin, joka turvaa taloudellisissa asioissa apua tarvitsevan henkilön taloudellisten asioiden hoidon ja valvonnan. Yleisen edunvalvonnan järjestämisestä vastaavat valtion oikeusaputoimistot ja yhteiskunta huolehtii siitä, että jokainen yleisen edunvalvojan palveluita tarvitseva henkilö voi saada niitä kotiseudultaan.

Asiasanat edunvalvontajärjestelmä, yleinen edunvalvoja, toimintakelpoisuus rajoitukset, vajaavaltaisuus

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Liiketalouden koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Hanna Mäkelä
Title	Guardianship and Restrictions of Competency
Year	2010
Language	Finnish
Pages	40 + 3 Appendices
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The topic of my Bachelor's Thesis is guardianship, primarily Public guardianship and restrictions of competency. The Thesis describes the Finnish guardianship system in general, and it concentrates on the public guardianship services provided by the Vaasa City legal aid. In addition, I try to illustrate the types of restrictions of competency which can be appointed to a client, and the legal effects of those restrictions from the point of view of the client and the guardian are examined.

The guardianship system is a comprehensive topic, therefore, the emphasis is mainly on the restrictions of competency and how the restrictions are regulated by legislation.

The research material consists of legal publications, the Finnish law on guardianship and guardianship officials, acts from the government, law preparation work, and decisions of Vaasa District Court on the restrictions of competency. Because publications on guardianship and restrictions of competency are quite rare, I have used statistics gathered by the different legal aid offices in Finland.

The public guardianship system is an important part of Finnish society. It provides financial security and assistance to those people who need it. Public guardianship is organized by the state's legal aid offices and every citizen should have access to it in his or her own municipality.

Keywords public guardianship system, public guardian, restrictions of competency, incompetency

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	7
1.1 Työn tavoite.....	7
1.2 Työn rajaus.....	8
1.3 Tutkimusmenetelmät.....	8
2 HOLHOUSTOIMEN PÄÄPIIRTEET JA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	10
2.1 Holhustoimen luonnehdinta.....	10
2.2 Holhustoimilakia edeltävä kehitys.....	11
2.3 Holhustoimen tärkeimmät uudistukset.....	12
2.4 Edunvalvontajärjestelmän uudistuksen syitä.....	14
3 EDUNVALVONTAJÄRJESTELMÄ.....	15
3.1 Yleistä edunvalvojan asemasta ja tehtävistä.....	15
3.2 Edunvalvojan tehtävän alkaminen ja päättyminen.....	16
3.3 Edunvalvojan huolellisuusvelvoite.....	18
3.4 Edunvalvojan palkkio ja kulujen korvaaminen.....	19
3.5 Maistraatti edunvalvojan valvojana.....	20
3.6 Oikeusministeriön lakihanke.....	21
3.7 Edunvalvojan tarpeen uudelleen arviointi.....	22
4 VAASAN OIKEUSAPUTOIMISTON YLEINEN EDUNVALVONTA.....	23
4.1 Edunvalvonnan siirtyminen kaupungilta valtiolle.....	23
4.2 Edunvalvontapalvelut.....	23
4.3 Edunvalvonnan tarve.....	24

5 PÄÄMIEHEN TOIMINTAKELPOISUUDEN RAJOITTAMINEN.....	25
5.1 Päämiehen autonomian supistaminen.....	25
5.2 Kilpailevat disponoinnit.....	27
5.3 Täysivaltainen päämies.....	29
5.4 Yhteistoimiva edunvalvoja.....	30
5.5 Erityinen sivuuttava edunvalvoja.....	31
5.6 Toimintakelpoisuuden rajoittamisen edellytykset.....	31
5.7 Vaasan käräjäoikeuden päätös I hakemusasiassa.....	33
5.8 Vaasan käräjäoikeuden päätös II hakemusasiassa.....	35
5.9 Päämiehen vajaavaltaiseksi julistaminen.....	39
6 HOLHOUSASIOIDEN REKISTERI.....	40
6.1 Rekisterin perustaminen ja sen tarkoitus.....	40
6.2 Holhousasioiden rekisterin tietojen luovuttaminen.....	42
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO.....	44

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

LIITELUETTELO

LIITE 1 Edunvalvontatilasto

LIITE 2 Vaasan kärjäoikeuden päätös I

LIITE 3 Vaasan kärjäoikeuden päätös II

LYHENTEITÄ

HE	hallituksen esitys
HolhL	holhouslaki (34/1898)
HolTL	laki holhoustoimesta (442/1999)
HolTA	asetus holhoustoimesta 889/1999)
HTL	laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
JulkL	laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (621/1999)
JärjestelyL	laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä (443/1999)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni, oli heti selvää, että työni tulee käsittelemään edunvalvontaa ja Vaasan oikeusavun yleisen edunvalvonnan tarjoamia palveluita. Kevään 2009 työharjoittelusta lähtien olen toiminut Vaasan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa edunvalvontasihteerinä ja tätä kautta aihe tuli luonnostaan.

Ennen työharjoitteluni alkamista, oli itselläni hyvin vähäistä tietoa edunvalvonnasta ja sen sisältämästä toiminnasta. Edunvalvonnan toiminta on kattavaa ja siihen sisältyy hyvin laajasti paljon erilaisia toimintoja. Edunvalvonta on viime aikoina ollut varsin ajankohtainen aihe, joka kuitenkin useasti koetaan kielteisessä valossa, mikä on tullut tämänkin kevään aikana esille useiden eri medioiden kautta.

1.1 Työn tavoite

Tavoitteena on perehtyä edunvalvontajärjestelmään yleisesti, lähemmin Vaasan oikeusavun yleisen edunvalvonnan toimintaan, sekä toimintakelpoisuus rajoituksiin; yleinen tukeva edunvalvoja, yleinen yhdessä toimiva edunvalvoja ja yleinen yksin toimiva edunvalvoja, sekä päämiehen vajaavaltaiseksi julistaminen. Työssä tullaan käsittelemään myös holhoustoimessa tapahtuneita tärkeimpiä uudistuksia, maistraattia edunvalvojan valvojana ja holhousasioiden rekisteriä.

Pyrin vastaamaan kysymyksiin mitä edunvalvonta on, miten se on järjestetty Vaasan edunvalvonnan toiminta-alueella, minkälaisia toimintakelpoisuus rajoituksia voidaan määrätä ja miten ne vaikuttavat päämiehen oikeustoimiin. Pyrin vastaamaan myös kysymyksiin mitä tarkoittaa vajaavaltaiseksi julistaminen, mitkä ovat vajaavaltaiseksi julistamisen edellytykset ja mitä ovat sen oikeusvaikutukset.

Työssä tulen käyttämään Vaasan käräjäoikeuden antamia päätöksiä, koskien Vaasan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan päämiesten toimintakelpoisuus rajoituksia. Päätösten avulla pyrin vastaamaan kysymykseen millä eri perusteilla päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa.

1.2 Työn rajaus

Keskityn työssäni yleisesti edunvalvontajärjestelmään, sitä ohjaavaan lainsäädäntöön ja lähemmin Vaasan oikeusaputoimiston yleiseen edunvalvontaan, sekä toimintakelpoisuus rajoituksiin, joita ovat yleinen tukeva edunvalvoja, yleinen yhdessä toimiva edunvalvoja ja yleinen yksin toimiva edunvalvoja. Työssä tulen käsittelemään myös päämiehen vajaavaltaiseksi julistamista.

Koska edunvalvonnan toiminta on hyvin kattavaa ja siihen sisältyy monia erilaisia toimintoja, jätän työstäni tietoisesti pois muun muassa edunvalvontavaltuutuksen, edunvalvojan esteellisyyden ja alaikäiset vajaavaltaiset. Olen tehnyt työni tarkastelemalla asioita pääasiassa yleisen edunvalvonnan näkökulmasta, mutta sääntely on yhtäläistä yksityisillä edunvalvojilla.

Edunvalvontajärjestelmään liittyvää lainsäädäntöä löytyy useista eri laeista, tässä olen kuitenkin keskittynyt vain siihen, mitä holhouslaissa säädetään. Edunvalvojen toimintaa säätelevät myös muun muassa laki viranomaistoiminnan julkisuudesta, laki edunvalvontavaltuutuksesta ja laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tässä työssä olen teoriaosan apukeinona käyttänyt pääasiallisesti kirjallisuutta, lainsäädäntöä, elektronisia julkaisuja sekä Internet-lähteitä. Tutkinnallinen osio toimintakelpoisuus rajoitusten määräytymisperusteista koostuu Vaasan käräjäoikeuden antamista päätöksistä, sekä osittain kirjallisuudesta.

Työ alkaa johdannosta, jossa esittelen hieman taustaa, tavoitteita ja sitä kuinka olen työni rajannut, eli mitä olen laajasta alueesta jättänyt suosiolla käsittelemättä. Seuraava kappale kertoo holhoustoimen pääpiirteistä ja lainsäädännöstä, holhoustoimilakia edeltävästä kehityksestä, holhoustoimen tärkeimmistä uudistuksista ja uudistuksien syistä.

Kahden ensimmäisen kappaleen jälkeen pureudutaan yleisesti edunvalvontajärjestelmään ja lähemmin Vaasan oikeusaputoimiston yleiseen edunvalvontaan. Näiden jälkeen paneudutaan toimintakelpoisuus rajoituksiin; yleinen tukeva edunvalvoja, yleinen yhdessä toimiva edunvalvoja ja yleinen yksin toimiva edunvalvoja. Viimeisenä asiakohtana työssäni on päämiehen vajaavaltaiseksi julistaminen ja holhousasioiden rekisteri. Työni päättää johtopäätökset ja loppuyhteenveto, jossa pyrin tiivistämään saadut vastaukset kysymyksiini. Lisäksi pohdin hieman nykytilannetta.

2 HOLHOUSTOIMEN PÄÄPIIRTEET JA TIEDON HAKU

2.1 Holhoustoimen luonnehdinta

Holhoustoimesta annetun lain (1.4.1999/442; HoITL) 1.1. §:ssä säädetään seuraavasti: ” Holhoustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi pitää huolta taloudellisista asioistaan. Säännöksestä ilmenee, että HoITL:n mukainen holhoustoimi koskee ennen muuta taloudellisia asioita; holhoustoimi on taloudellisten asioiden hoidon järjestämistä ja taloudellisten etujen valvontaa. Taloudellisten asioiden lisäksi henkilö saattaa tarvita tukea ja apua myös henkilöään koskevien asioiden hoitamisessa, kuten huolenpidon, hoidon ja kuntoutuksensa järjestämisessä. Tällaisia kysymyksiä HoITL sääntelee vain suppeasti määräämällä edunvalvojan tehtäväksi näitä asioita koskevan yleisjohdon.(Gadolin 1936:1)

Toiminnallisesti holhoustoimi voidaan nähdä kaksijakoisesti. Yhtäällä on *käytännön toiminnan taso*, jossa edunvalvoja tukee ja auttaa päämiestään sekä tarvittaessa toimii myös päämiehen edustajana erilaisissa oikeustoimissa ja muiden asioiden hoidossa. Tätä käytännön toiminnan tasoa koskevat HoITL:n säännökset ovat pääosin siviilioikeudellisia. Holhoustoimella on vanhastaan ollut vahvat siteet erityisesti oikeustoimioppiin, ja HoITL määritteleekin muun muassa kysymystä oikeustoimikelpoisuudesta. Toisaalta holhoustoimeen kuuluu välttämättömänä osana *valvonnan ja kontrollin taso*, jossa viranomaiset valvovat edunvalvojan toimintaa joko etukäteisellä lupakontrollilla tai jälkikäteisellä edunvalvojan hallinnon tarkastuksella. Valvontaa ja kontrollia koskevat HoITL:n säännökset voidaan lukea ainakin osaksi hallinto-oikeuteen kuuluviksi. (Välimäki 2008: 1–2)

Pohjimmiltaan holhoustoimi kuuluu kuitenkin henkilöoikeuteen. Henkilöoikeuden tärkein lähtökohta on yksilön kunnioittaminen, ja sen käsitteitä ovat itsemääräämisoikeus, yksityisyys ja yksilöllisyys. (Saarenpää 1999: 362–366)

Laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna holhoustoimi on osa sitä suojaa, jota yhteiskunta on järjestänyt lapsille, vanhuksille ja sairaille. (Helin 1996:139)

2.2 Holhoustoimilakia edeltävä kehitys

Keskiaikaisissa maakuntalaeissa ja maanlaeissa holhoustointa koskevat säännökset olivat vähäiset. Leimallisinta näille laeille oli, että niiden mukaan holhous oli suvun asia. Lait sääntelivät ensi sijassa sitä, missä järjestyksessä sukulaiset olivat oikeutettuja toimimaan holhokin holhoojana. Holhouksen tarkoituksena oli turvata holhokin omaisuuden säilyminen, jotta holhoojalla ja muilla sukulaisilla olisi mahdollisimman paljon jäämistöä perittävänään holhokin kuollessa. Holhoustoimen hallinnollinen valvonta kuului sukulaisille eikä viranomaisille. Keskiajan loppupuolelta oleva Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki heijasteli uudempaa ajattelua. Sen mukaan holhous ei ollut enää pelkästään suvun asia. Jos sukulaisholhoojaa ei ollut, kaupungin raadin tuli määrätä holhokille kaksi holhoojaa, jotka olivat tilivelvollisia raadille. Tällaisessa holhoustoimen valvonnassa oli jo ajatus siitä, että tuli edistää holhottavan omaa etua.

Vuoden 1734 laissa holhousta koskevat säännökset sijoitettiin perintäkaareen, mikä korosti edelleen perheen ja suvun etujen tärkeyttä holhoustoimessa. Vuositilien tarkastaminen kuului edelleen sukulaisille, mutta tuomioistuimelle annettiin valta valvoa tilitysvelvollisuuden täyttämistä. Vuoden 1989 holhouslaki siirsi holhoustoimen valvonnan kokonaan pois sukulaisilta viranomaisten tehtäväksi. Päävastuu holhoustoimen hallinnosta ja valvonnasta kuului alioikeudelle. Sen apuna valmis-televana ja myös täytäntöön panevana viranomaisena toimi kussakin kunnassa toimiva holhouslautakunta. Holhoustoimen hallinnollisen valvonnan siirtäminen viranomaisille, kertoo myös siitä, että tästä lähtien holhouksen tarkoituksena oli holhottavan eikä suvun ja perheen etujen vaaliminen.

1.12.1999 voimaan tullut holhoustoimea sääntelevä peruslaki HolTL siirsi holhouslain (19.8.1898/34;HolhL) oikeushistoriaan. Vuoden 1999 holhoustoimilaki merkitsi hallinnon ja valvonnan tehostamista ja valtiollistamista. Hallinta ja val-

vonta siirrettiin luottamusperiaatteella toimineista kunnallisista holhouslautakunnista valtion ammattiviranomaisille maistraateille.

Holhouslainsäädännön kokonaisuudistus kesti kaikkiaan runsaat kolmekymmentä vuotta; vuonna 1971 mietintönsä jättänyt holhouslainsäädännön uudistuskomitea oli asetettu vuonna 1965. Alussa asia eteni vitkaan, mutta lopussa tahti oli nopea. Viimeisen lainvalmistelutyöryhmän asettamista lain hyväksymiseen kului tasan kaksi vuotta. Erityisesti lain eduskuntakäsittely oli nopeaa. Tämä johtui siitä, että ehdotukseen sisältyvän holhoustoimen hallinnon uudistamisen takia ehdotus liittyi vuoden 1999 tulo- ja menoarvioon: toisin sanoen HolTL hyväksyttiin niin sanottuna budjettilakina. (Välimäki 2008: 2-5)

2.3 Holhoustoimen tärkeimmät uudistukset

Termit

Holhoustoimilain termeissä on pyritty eroon leimaavasta, holhous-sanasta. Laissa ei enää puhuta holhottavista eikä holhoojista. Ne, jotka tarvitsevat apua asioidensa hoitamisessa ovat *päämiehiä* - silloinkin kun he ovat vajaavaltaisia. (HolTL 1-3 § ja 23–28 §) Kirjallisuudessa päämies-käsitettä on pidetty onnistuneena, koska se ilmaisee aikaisempaa käsitteistöä paremmin sen, että edunvalvoja ei merkitse kotteeksi joutuneen alistamista, vaan edunvalvoja hoitaa päämiehensä asioita tämän kanssa yhteistoiminnassa; hän palvelee päämiestään. (Saarenpää 2000:152) Ne, jotka hoitavat apua tarvitsevien asioita, ovat *edunvalvojia* – siitä riippumatta, kuinka laaja heidän kelpoisuutensa on. Informatiivisista syistä holhous-termistä ei ole kuitenkaan voitu luopua kokonaan. Holhous näkyy edelleen eräissä institutionaalisissa ja hallinnollisissa yhteyksissä: laki koskee holhoustointia, asiointi tapahtuu holhousviranomaisessa ja edunvalvonta merkitään holhousasioiden rekisteriin. (Välimäki 2008:5-6)

Edunvalvontajärjestelmä

Vuoden 1898 HolhL tunki vain kaksi edunvalvonnan muotoa. Yleisin oli päämiehelle määrätty uskottu mies (ks. HolhL 66–68 §). Uskotun miehen määrääminen ei rajoittanut päämiehen oikeustoimikelpoisuutta eikä hänen kelpoisuuttaan vallita omaisuuttaan. Uskotulla miehellä ja päämiehellä oli siis rinnakkainen toimivalta. Uskottu mies toimi ainoastaan päämiehen tukena ja apuna. Entisistä edunvalvonnan muodoista harvinaisempi oli päämiehen julistaminen holhottavaksi (HolhL 17 §). Holhottavaksi julistaminen oli kertakaikkinen ratkaisu; päämies menetti miltei kokonaan kelpoisuutensa tehdä oikeustoimia ja vallita omaisuuttaan. Yleensä vain holhoojalla oli oikeus tehdä päämiestä sitovia oikeustoimia ja ainoastaan holhoojalla oli oikeus vallita päämiehen omaisuutta (HolhL 20–22 §). Lisäksi muussa lainsäädännössä olevien määräyksien takia holhottavaksi julistetun toimintakelpoisuus oli täysivaltaisen kelpoisuutta suppeampaa.

Nämä vanhan lain tuntemat edunvalvonnan muodot on säilytetty. Lievimmissä edunvalvonnan muodossa uskotun miehen sijasta nykyään päämiehen *tueksi ja avuksi määrätään edunvalvoja* (HolTL 8 §). Uusi laki tuntee myös sellaisen jyrkimmän edunvalvonnan muodon, joka poistaa miltei kokonaan päämiehen oikeustoimikelpoisuuden ja omaisuuden vallintaoikeuden. Uudessa laissa tätä kutsutaan *vajaavaltaiseksi julistamiseksi* (HolTL 18.1 §:n 3-kohta). Näiden kahden edunvalvontamuodon rinnalle on tullut kolmas: *toimintakelpoisuuden osittainen rajoittaminen*. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen voi tapahtua joko (1) siten, että päämies voi tehdä määrättyjä oikeustoimia tai vallita määrättyä omaisuutta ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa tai (2) siten, että päämies *ei voi tehdä määrättyjä oikeustoimia tai vallita omaisuuttaan*, jolloin kelpoisuus kuuluu näiltä osin yksin edunvalvojalle (HolTL 18.1 §:n 1- ja 2-kohta). (Välimäki 2008: 6-7) Näihin toimintakelpoisuus rajoituksiin paneudutaan enemmän tämän työn luvuissa 4-6.

Viranomaiset

Nykyään tuomioistuimet käsittelevät ainoastaan edunvalvojan määräämistä ja toimintakelpoisuuden rajoittamista koskevia asioita. Holhoustoimen hallintoasiat, esimerkiksi lupien myöntäminen (HoTL 34 §) ja edunvalvojien valvonta, kuuluvat uuden lain mukaan holhousviranomaisen eli maistraatin toimivaltaan (HoTL 46–58 §). Holhouslautakunnat on lakkautettu: noin 450 holhouslautakunnan tilalle on tullut 37 maistraattia. Uuden lain nojalla on perustettu valtakunnallinen holhousasioiden rekisteri, jota maistraatit ja väestörekisterikeskus pitävät edunvalvojan toiminnan valvomiseksi ja kolmansien oikeuksien turvaamiseksi. (HoTL 64–68 §, Välimäki 2008:7-8)

2.4 Edunvalvontajärjestelmän uudistuksen syitä

Välitön tarve edunvalvontajärjestelmän uudelleen arvioinnille on syntynyt siitä, että aikuisväestöä koskevan edunvalvonnan tarve on lisääntynyt ja lisääntyy vastedeskin (Välimäki 2008:11) Väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaan väestön absoluuttinen ja suhteellinen osuus kasvaa tulevaisuudessa nopeasti. Vuonna 2009 sen osuus oli meillä 17 %, vuonna 2040 sen ennustetaan olevan 27 % ja vuonna 2060 noin 29 %. (http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_fi.html)

Yleensä jo vanheneminen sinänsä heikentää toimintakykyämme. Erityisesti vanhentumiseen kuuluvat sairaudet ja niiden oireet, esimerkiksi dementia, johtavat siihen, että lähivuosikymmeninä entistä useampi vanhus tarvitsee muun muassa taloudellisten asioittensa hoitamisessa apua ja tukea.

Vanhusväestön lisääntymisen lisäksi edunvalvonnan tarvetta kasvattaa yleinen vaurastuminen. Vanhenevalla väestöllä on aikaisempaa enemmän varallisuutta, joka vaatii huolenpitoa. (Välimäki 2008: 11–12)

3 Edunvalvontajärjestelmä

3.1 Yleistä edunvalvojan asemasta ja tehtävistä

Alaikäisen edunvalvojina ovat pääsääntöisesti hänen huoltajansa (HolTL 4.1 §). Alaikäisen huoltajan henkilö määräytyy puolestaan lasten huollosta ja tapaamisoi-keudesta annetun lain (361/1983;HTL) säännösten perusteella. Keskenään avioliitossa olevat lapsen vanhemmat tulevat lapsensa huoltajiksi ja edunvalvojiksi lap- sen syntyessä (HTL 6 §). Alaikäisen huoltaja voidaan tuomioistuimen päätöksellä vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos hän osoittautuu tehtävänsä kykenemät- tömäksi tai sopimattomaksi tai jos siihen on muu erityinen syy.

HolTL 6 §:n nojalla edunvalvojana ei voi olla henkilö, joka itse on vajaavaltainen. Jos lapsen huoltaja on alaikäinen lapsen syntyessä, tulee hänestä suoraan lain no- jalla lapsensa edunvalvoja, kun hän täyttää 18 vuotta. Jos huoltajavanhempi julis- tetaan vajaavaltaiseksi, hänen edunvalvojan tehtävänsä lakkaa (HolTL 17.1 §:n 3- kohta). Tavallisimmin alaikäiselle joudutaan erikseen määräämään edunvalvoja kahdessa tyyppitapauksessa:

1. Alaikäinen on jäänyt edunvalvojatta edunvalvojan kuoleman takia (HolTL 7§)
2. Alaikäiselle voidaan joutua määräämään edunvalvoja myös sen vuoksi, että edunvalvoja on tilapäisesti estynyt hoitamasta edunvalvojan tehtä- vänsä.

Jos edunvalvoja on määrättävä, se kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan. Hakijoina voivat olla muun muassa maistraatti, sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:ssä tarkoi- tettu toimielin eli tavallisesti sosiaalilautakunta ja alaikäisen läheinen.(Välimäki 2008:57–59).

Yleiset edunvalvojat

Pääperiaatteena holhustoimessa on ollut, että edunvalvontatehtävät tulisi hoitaa vapaaehtoisvoimin. Tavallista onkin ollut, että uskotuiksi miehiksi ja holhoojiksi sekä nykyään edunvalvojiksi on saatu vapaaehtoisia yksityishenkilöitä. Pitkäaikaisiin edunvalvontatehtäviin on yleensä määrätty joku päämiehen läheinen. Vastuu edunvalvontatehtävien järjestämisestä ja ylläpitämisestä valtion puolesta kuuluu maistraatille. Edunvalvontapalveluiden järjestämisellä tarkoitetaan huolehtimista siitä, että edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä yleisiä edunvalvoja. Yleisen edunvalvojan tehtävä poikkeaa tavallisen yksityisen edunvalvojan tehtävästä siten, että yleinen edunvalvoja ei saa kieltäytyä edunvalvojan tehtävästä ilman erityistä syytä, joka voi olla esimerkiksi esteellisyys. (Välimäki 2008: 62–63)

3.2 Edunvalvojan tehtävän alkaminen ja päättyminen

Silloin kun alaikäisen edunvalvonta perustuu huoltajan asemaan, edunvalvoja tehtävä alkaa samalla kuin huoltajan tehtävätkin. Jos huoltajan asema perustuu suoraan lain määräykseen, alkavat sekä huoltajan että edunvalvojan tehtävät heti laissa määrätyn oikeustositseikan tapahduttua. Jos huoltajan asema perustuu tuomioistuimen ratkaisuun, tilannetta voidaan pitää pulmallisena. HTL 48 §:n nojalla lainvoimaa vailla oleva tuomioistuinratkaisu on heti täytäntöön pantavissa, ellei ratkaisussa ole toisin määrätty. Vaikka yleisten periaatteiden mukaan tuomion muotoamisvaatimuksen pitäisi alkaa vasta tuomion lainvoimaisuudesta, voidaan HTL 48 §:ssä tarkoituksenmukaisuus- ja johdonmukaisuussyistä (ks. HoITL 83 §) tulkita siten, että sekä huoltajan että edunvalvojan tehtävät alkavat pääsääntöisesti ratkaisun antamisesta. (Välimäki 2008:65)

Yleensä käräjäoikeus määrää henkilölle edunvalvojan maistraatin hakemuksen perusteella. Maistraatti voi kuitenkin määrätä edunvalvojan silloin, kun henkilö on itse hakenut edunvalvojan määräämistä ja pyytänyt, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen. Jos hakija ei kykene ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kannaltaan merkitsee, maistraatti ei voi määrätä edunval-

vojaa. Käräjäoikeuden asiana on tällöin määrätä edunvalvoja, samoin kuin niissä tapauksissa, joissa hakemus edunvalvojan määräämiseksi on tullut muulta kuin henkilöltä itseltään.

Maistraattien toimivaltaa holhousasioissa on laajennettu 1.11.2007 alkaen.

HolhTL 15–17 §:en nojalla maistraatti voi edunvalvojamääräyksen lisäksi laissa tarkemmin määritellyin edellytyksin myös muuttaa edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaika, vapauttaa edunvalvojan tehtävästään tai määrätä edunvalvojan tehtävän lakkaamaan.

(<http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi/soveltamisohje>)

Edunvalvojan tehtävät lakkaavat suoraan lain (HolhTL 17.1 §) nojalla seuraavissa tapauksissa:

- päämies kuolee
- määräaikaisen tehtävän määräaika on kulunut umpeen
- tehtävä on koskenut määrättyä yksittäistä tehtävää, joka on suoritettu
- päämies on täyttänyt 18 vuotta, jos tehtävä on perustunut päämiehen alaikäisyyteen.

Ilmoituksen nojalla: Edunvalvojan sijaisen tehtävä lakkaa, kun edunvalvoja ja hänen sijaisensa esteen lakattua yhdessä tekevät maistraatille ilmoituksen tehtävän lakkaamisesta. Jos edunvalvoja ja sijainen ovat asiasta eri mieltä, ratkaisee asian käräjäoikeus jommankumman hakemuksesta (HolhTL 17.2 §). Yleensä edunvalvojan sijainen määrätään hoitamaan vain määrättyä yksittäistä tehtävää, tällöin sijaisen tehtävä päättyy luonnollisesti yleisten sääntöjen mukaan heti silloin, kun tehtävä on suoritettu. Tällaisessa tapauksessa HolhTL 17.2 §:ssa tarkoitettu ilmoitus on tarpeeton.

Tuomioistuimen tai maistraatin päätöksen nojalla: Tuomioistuin voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos edunvalvoja osoittautuu tehtävänsä kykenemättömäksi, on olemassa jokin muu erityinen syy tehtävästä vapauttamiselle taikka jos edunvalvoja pyytää vapauttamista tehtävästään (HoITL 16 §). Tuomioistuimen tai maistraatin tekemä edunvalvojan vapauttamista koskeva ratkaisu tulee heti noudatettavaksi, vaikka ratkaisu ei olisikaan vielä lainvoimainen (HoITL 83.1 §). Tuomioistuin voi myös päättää, että itse edunvalvonta lakkaa, koska päämies ei ole enää edunvalvonnan tarpeessa. (Välimäki 2008: 65–67)

3.3 Edunvalvojan huolellisuusvelvoite

HoITL 37.1 §:n nojalla edunvalvojan on tunnollisesti pidettävä huolta päämiehen oikeuksista ja edistettävä hänen parastaan. Huolellisuusvelvoite koskee päämiehen varojen hoitamisen lisäksi myös päämiehen oikeuksien valvomista esimerkiksi jakamattomassa kuolinpesässä ja eriperusteisten saatavien perimisessä ja sosiaalietuuksien hakemisessa. Edunvalvojan toimintaa tulee arvioida objektiivisesti. Vuoden 1898 HolhL 36 §:ssä aikoinaan ollut säännös – holhooja hoitakoon holhottinsa omaisuutta niin kuin huolellinen mies hoitaa pesäänsä – on edelleen käytökelpoinen. Edunvalvojalta vaaditaan siis normaalin huolellisen henkilön tarkkuutta. (Välimäki 2008: 73)

3.4 Edunvalvojan palkkio ja kulujen korvaaminen

HolTL 44.2 §:n mukaan edunvalvojalla on oikeus saada päämiehensä varoista ensiksikin korvaus tarpeellisista kuluistaan ja toiseksi tehtävänsä laatuun ja laajuuteen sekä päämiehen varoihin nähden kohtuullinen palkkio.

Kulujen korvattavuuden osalta ei ole asetettu muuta edellytystä kuin että niiden on oltava tarpeellisia. Tarpeellisuutta arvioidaan edunvalvojan tehtävän vaatimuksien mukaan. Liian tunnollinen ja muuten liian kalliita kuluja aiheuttava edunvalvoja joutuu kärsimään liikkakulut vahinkonaan. Vuosi- ja päätöstilin yhteydessä edunvalvojan on toimitettava maistraatille erittely perimistään kuluista.

Palkkion kohtuullisuuden arviointiperusteena ovat HolTL 44.2 §:n mukaan edunvalvojan tehtävän laatu, laajuus ja päämiehen varat. Kohtuullisen palkkion suuruuden harkitsemista varten oikeusministeriö on HolTL 44.3 §:n valtuutussääntönsä nojalla antanut ohjeen, jonka mukaan vuosipalkkio koostuu perusmaksusta, lisämaksusta ja erityiskorvauksesta. *Perusmaksu* on 200 euroa. *Lisämaksuun* edunvalvoja on oikeutettu sellaisista tavanomaisista tehtävistä, kuten vuosi- ja lopputilin laatimisesta, hoitosuunnitelman tekemisestä, maistraatin luvan hakemisesta päämiehen puolesta tehtävään oikeustoimeen ja päämiehen käytössä olevaa asuntoa koskevasta toimenpiteestä sekä muun omaisuuden hoitamisesta. *Erityiskorvaukseen* edunvalvoja on oikeutettu tehtävästä, joka vaatii erityistä ammattitaitoa tai huomattavaa työmäärää. Erityiskorvauksen edellytyksenä on, että tehtävä on päämiehelle tarpeellinen ja että sen hoitaminen edunvalvojan toimin on ollut päämiehen edun mukaista. Erityiskorvauksen on lisäksi oltava kohtuullinen ja sen saamiseksi edunvalvojan on esitettävä hyväksyttävä lasku.

Palkkio-oikeutta koskee HolTL 44.1 §:n mukaan yksi merkittävä rajoitus. Alikäisen edunvalvojina toimivilla vanhemmilla tai huoltajilla ei ole oikeutta palkkioon. Heidän edunvalvontatehtävänsä kuuluu vanhemman ja lapsen väliseen huolenpitoon, joka tehdään palkkiotta. Näillä edunvalvojilla on kuitenkin oikeus saada korvaus tarpeellisista kuluista. (Välimäki 2008: 127–128)

3.5 Maistraatti edunvalvojan valvojana

Holhoustoimen olennainen osa on holhousviranomaisen eli maistraatin valvonta-toiminta: maistraatti neuvoo ja opastaa menettelytavoissa edunvalvojan saamiseksi ja valvoo, että edunvalvojan toiminta on päämiehen edun ja lain mukaista. (<http://www.maistraatti.fi/docs/holhoustoimi/1.1.1.htm>)

Maistraatti valvoo ennen kaikkea sitä, miten edunvalvoja hoitaa päämiehen varallisuutta. Tehokas valvonta vaatii, että maistraatilla pitää olla tarkka tieto niistä varoista, jotka päämiehellä on edunvalvontatehtävän alkaessa. Tämän vuoksi HolTL 48.1 §:n nojalla edunvalvoja on velvollinen laatimaan päämiehen varoista omaisuusluettelon, jonka hän antaa maistraatille. Luettelon avulla maistraatti voi valvoa päämiehen varallisuusaseman muutoksia ja edunvalvojan toimintaa. Luettelo on annettava maistraatille määräajassa, kolmen kuukauden kuluessa tehtävän alkamisesta. Mikäli päämiehen varallisuudessa ja vallittavassa omaisuudessa tapahtuu muutoksia, on niistä ilmoitettava maistraatille omaisuusluettelon täydennyksenä tai vuositilin yhteydessä.

HolTL 50 §:n nojalla edunvalvojalla on vuositilivelvollisuus. Tilikautena on säännönmukaisesti kalenterivuosi (1.1.–31.12.) ja tili on pääsääntöisesti annettava maistraatille kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä.

Edunvalvonnan päättyessä, poikkeus tapauksia lukuun ottamatta, edunvalvoja on HolTL 52 §:n nojalla velvollinen toimittamaan maistraatille päätöstilin. Päätöstili koskee omaisuuden hoitamista viimeksi annetun vuositilin käsittämän tilikauden päättymisen jälkeisenä aikana. Päätöstili on annettava maistraatille ”viipymättä”, jolla tarkoitetaan, että tili on annettava niin pian kuin se on mahdollista huomioon ottaen omaisuuden laatu ja laajuus.

Päätös- ja vuositilin juoksevan kirjanpidon sisältöä ei ole HolTL:ssä säännelty, mutta sen sijaan tilien sisällöstä säädetään HolTL 55 §:ssä. Lainkohdan mukaan vuosi- ja päätöstilistä tulee käydä selville seuraavat seikat:

1. päämiehen varat ja velat tilikauden alussa
2. varat ja velat tilikauden lopussa
3. tilikauden aikana varoissa ja veloissa tapahtuneet muutokset
4. päämiehen puolesta tilikauden aikana tehdyt tärkeimmät oikeustoimet
5. muut vastaavat toimenpiteet, joihin edunvalvoja on tilikautena ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan, sekä
6. omaisuus, jonka edunvalvoja on tilikauden aikana antanut päämiehen valittavaksi. (Välimäki 2008: 117–125)

3.6 Oikeusministeriön lakihanke

Oikeusministeriö on asettanut 20.8.2009 työryhmän selvittämään holhousasioihin ja edunvalvontaan liittyvät muutos- ja kehittämistarpeet. (<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Henkiloperhejaperintooikeus/1247667124923>).

Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi holhoustoimesta annettua lakia sekä holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annettua lakia. Mietinnössä ehdotetaan lainsäädäntömuutoksia, joilla lisättäisiin mahdollisuuksia myöntää poikkeuksia tai helpotuksia edunvalvojien velvollisuudesta antaa vuositili sekä täsmennettäisiin holhousviranomaisen tilintarkastusvelvollisuuden sisältöä.

Mahdollisuuksia myöntää poikkeuksia tai helpotuksia edunvalvojien vuositilivelvollisuuteen ehdotetaan lisättäväksi muun muassa siten, että otetaan käyttöön mahdollisuus sijoittaa varat sellaiselle ehdolliselle tilille, josta varoja ei voida siirtää ilman holhousviranomaisen suostumusta.

Holhousviranomaisen velvollisuutta selvittää määräajassa edunvalvonnan jatkumisen tarpeellisuus ehdotetaan lievennettäväksi. Selvitys voidaan jättää tekemättä, jos edunvalvojan määräämisen perusteen tai muun syyn vuoksi on ilmeistä, että edunvalvojan tarve on pysyvä. Tilintarkastuksen laajuutta koskevissa asioissa holhousviranomaiselle annettaisiin mahdollisuus tarkastaa vuositili tietyin edellytyksin hyvää tarkastustapaa yleispiirteisemmin, jos on aihetta otaksua, ettei päämiehen etu tästä vaarannu.

Työryhmän ehdottamat lainsäädäntömuutokset vähentäisivät vuosittain tehtävien holhoustilien määrää noin 5000:lla. Vuositilien tarkastukseen käytettävä aika maistraateissa tiliä kohden vähenisi arviolta noin 10 prosenttiyksiköllä. Työryhmän esittämiä muutosehdotuksia jatkovalmistellaan vastaanotettujen lausuntojen pohjalta ja hallituksen esitys asiasta annetaan eduskunnalle syksyllä 2010. (<http://www.om.fi/1247668593495>)

3.7 Edunvalvojan tarpeen uudelleen arviointi

Maistraatti selvittää joka neljäs vuosi, onko edunvalvontaa tarpeen jatkaa, jotta kukaan ei olisi tarpeettomasti edunvalvonnassa.

HolITL 17.5 §:n mukaan jos edunvalvoja tai toimintakelpoisuuden rajoitus on määrätty sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi, holhousviranomaisen on edunvalvojan ja toimintakelpoisuuden rajoituksen määräämistä seuraavan neljännen kalenterivuoden aikana selvitettävä edunvalvonnan tai toimintakelpoisuuden rajoituksen jatkumisen aiheellisuus. Tarvittaessa on tehtävä hakemus edunvalvojan tehtävän tai toimintakelpoisuuden rajoituksen määräämisestä lakkaamaan. Tämä selvitys holhousviranomaisen, eli maistraatin, on toimitettava uudelleen joka neljäntenä kalenterivuotena. Säännöksellä varmistetaan, ettei edunvalvonnassa tai toimintakelpoisuuden rajoituksen kohteena ole sellaisia henkilöitä, joiden kohdalla edellytykset edunvalvojan tai toimintakelpoisuuden rajoituksen määräämiselle ei enää täyty. (Kiuru 2002, 13)

4 Vaasan oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta

4.1 Edunvalvonnan siirtyminen kaupungilta valtiolle

Vastuu edunvalvontapalveluiden tuottamisesta oli vuoden 2008 loppuun asti lähtökohtaisesti kunnilla. Vuonna 2007 annettiin laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta, jonka tarkoituksena oli tarkistaa kuntien ja valtion välistä tehtävänjakoa. Vuoden 2009 alusta Yleisen edunvalvontatoimiston järjestämisvastuu siirtyi kunnilta ja kaupungeilta valtion oikeusaputoimistojen vastuulle, näin myös Vaasassa (<http://www.om.fi/Oikeapalsta/Haku/1224167138725>)

Edunvalvontapalveluiden siirtoa kunnilta valtiolle perusteltiin muun muassa sillä, että talousasioiden konkreettisen hoitamisen ohella edunvalvonnassa esiintyy usein oikeudellista harkintaa vaativia tehtäviä, joissa oikeusaputoimistojen asiantuntemuksen katsotaan tukevan edunvalvojien työtä ja takaavan toiminnalle aiempaa paremman toimintaympäristön.(HE 45/2008)

4.2 Edunvalvontapalvelut

Vaasan oikeusaputoimiston yleinen edunvalvonta tuottaa edunvalvontapalvelut Vaasan, Mustasaaren, Laihian, Vähänkyrön, Isonkyrön, Maalahden, Oravaisten ja Vöyri-Maksamaan asukkaille. Päämiehiä on tällä hetkellä yhteensä noin 528, jotka jakautuvat edunvalvojittain. Toimistossa työskentelee johtavan yleisen edunvalvojan lisäksi kaksi yleistä edunvalvojaa ja kuusi edunvalvontasihteeriä. Sivutoimipiste sijaitsee Närpiössä, jossa työskentelee yksi yleinen edunvalvoja ja edunvalvontasihteeri. Närpiön sivukanslia huolehtii Närpiön, Kaskisten, Kristiinankaupungin ja Korsnäsin asukkaiden edunvalvonnasta. (http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Julkiset_palvelut/Edunvalvonta)

4.3 Edunvalvonnan tarve

Edunvalvottavien määrä on lisääntynyt. Yhä nuoremmat henkilöt tarvitsevat edunvalvonnan palveluita. Psykkisesti sairaiden määrä kasvaa. He ovat yleensä hoitolaitoksissa tai avohoidossa eivätkä pysty huolehtimaan taloudellisista asioistaan tai heille kuuluvien sosiaalietuuksien hakemisesta. Vähävaraisten ja velkaantuneiden määrä myös lisääntyy. Ikääntyneiden ihmisten määrä kasvaa koko ajan. Taustalla on heikentynyt terveydentila ja usein taloudellista hyväksikäyttöä omaisten, sukulaisten tai ystävien puolelta.

Edunvalvottavien määrän kasvu näkyy myös Vaasan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa. Vuoden 2009 alussa edunvalvottavien määrä oli 390 päämiestä, kun se vuoden 2009 loppuun mennessä on noussut 485:n päämieheen. Vuoden aikana kuoleman tai edunvalvonnan tarpeen päättymisen vuoksi loppuneita edunvalvontoja oli 44, kun taas uusia edunvalvonnan tarpeessa olevia henkilöitä on vuoden aikana tullut 139 henkilöä.

Taulukko 1. Vaasan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan edunvalvontatilasto vuodelta 2009.

	Päämiesten määrä vuoden alussa	Uudet päämiehet	Päätyneet edunvalvonnat	Päämiesten määrä vuoden lopussa
Edunvalvoja 1	180	36	19	197
Edunvalvoja 2	106	23	9	120
Edunvalvoja 3	104	80	16	168

Kyseiset luvut on saatu yleisessä edunvalvonnassa käytettävästä Virho käyttäjäjärjestelmästä.

5 Päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Vuoden 1898 HolhL:n nojalla henkilöt olivat joko täysivaltaisia tai vajaavaltaisia. Lain järjestelmä oli kaksijakoinen joko - tai - järjestelmä. Vuoden 1989 HolhL:ssa ei tunnettu sellaista mahdollisuutta, että henkilö olisi voinut olla joissakin asioissa täysivaltainen ja joissakin vajaavaltainen. Uudessa HolTL:ssa on säädetty tällaisesta joustavasta sekä - että – järjestelmästä, jota edellyttävät sekä suhteellisuuden että välttämättömyyden periaate. Tarkoituksena on, että vajaavaltaisuuden oikeusvaikutukset voitaisiin räätälöidä ihmisen oman suojantarpeen mukaisiksi. (Välimäki 2008: 43)

Mahdollisuus tehdä sopimuksia tai sitoutua muihin velvoitteisiin voi joissakin tapauksissa vaarantaa henkilön taloudelliset edut. Näin voi käydä erityisesti silloin, kun asianomainen ei kuuntele edunvalvojaansa, vaan tekee tärkeitä ja huonoiksi osoittautuvia päätöksiä yksin. Tällöin käräjäoikeus voi hakemuksesta rajoittaa henkilön toimintakelpoisuutta.

(<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Holhoustoimenpalvelut/Kelpoisuudenrajoittaminen>)

5.1 Päämiehen autonomian supistaminen

Helinin mukaan ihmisen itsemääräämisoikeudessa, eli autonomiassa voidaan erottaa kaksi puolta. Ensiksikin siihen kuuluu kelpoisuus määrätä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan omilla tahdonilmaisuuillaan ja toiseksi siihen kuuluu immunitetti, joka tarkoittaa kelpoisuutta käyttää ihminen itse eikä kukaan hänen puolestaan. (Helin 2001: 1070)

HolTL:n pääperiaate on, että päämiehen autonomiaa kunnioitetaan mahdollisimman pitkälle. Edunvalvontaa ei kuitenkaan ole mahdollista hoitaa siten, ettei joissakin suhteissa jouduttaisi rajoittamaan päämiehen autonomiaa. Myös lievimmällä muodolla, yhteistoimivan edunvalvojan määräämisellä, supistetaan päämiehen immunitettia ja toiseksi se supistaa myös päämiehen kelpoisuutta yhden varallisuustyyppin osalta.

Immunitetin supistaminen

Päämiehen autonomiaan ja oikeusasemaan edunvalvojan määrääminen vaikuttaa siten, että päämies joutuu tosiasiallisesti hyväksymään edunvalvojan kelpoisuutensa rajoissa tekemät oikeustoimet ja omaisuuden vallintaratkaisut. Jos päämies ja edunvalvoja ovat oikeustoimesta eri mieltä ja edunvalvoja päättää siitä vastoin päämiehen kantaa, oikeustoimi sitoo HolTL 29.1 §:n mukaisesti päämiestä, jos tehty oikeustoimi kuuluu edunvalvojan kelpoisuuden piiriin. Näin ollen yhteistoimivankin edunvalvojan määräämisellä puututaan päämiehen itsemääräämisoikeuteen. Kuitenkin jotta edunvalvoja toimisi aidosti päämiestä tukevana ja auttavana edunvalvojana, edunvalvojan tulee toimia päämiehen kanssa yhteistoiminnassa. Tätä korostaa HolTL 43 §:ään otettu kuulemisvelvollisuussäännös. Jos päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen, edunvalvojan tulee kuulla päämiestä, jos asia on tämän kannalta tärkeä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta.

Mahdolliset päämiehen ja edunvalvojan väliset ristiriidat tulee selvittää heidän keskinäisin neuvotteluin ja keskusteluin. Jos yksimielisyyttä ei saavuteta, lain yleisperiaatteiden mukaisesti edunvalvojan tulee lähtökohtaisesti noudattaa päämiehen tahtoa. Jos edunvalvoja kuitenkin päätyy siihen, että asia on pakko ratkaista ja että päämiehen kanta johtaa hänelle itselleen vahingolliseen ja hänen etujaan vaarantavaan ratkaisuun, edunvalvoja voi päättää asiasta viime kädessä päämiehen kannan vastaisesti. Pahimmassa tapauksessa tämä voi johtaa edunvalvojan ja päämiehen luottamussuhteen rikkoutumiseen ja edunvalvonnan uudelleen järjestelyyn. Uudelleen järjestely voi tarkoittaa myös sitä, että päämiehen toimintakelpoisuutta rajoitetaan.

Kompetenssin supistaminen: saatavista, erityisesti pankkitileistä määrääminen

Yhdessä käytännöllisesti tärkeässä suhteessa päämiehen kelpoisuutta on myös kokonaan rajoitettu lainsäännöksellä. HoITL 31.1 §:n mukaan saatava, joka kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, saadaan suorittaa vain edunvalvojalle tai hänen osoittamalleen tilille. Säännös koskee sekä niitä tapauksia, joissa päämies on täysivaltainen, että niitä tilanteita, joissa hänen toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu. Käytännössä päämiehen pankkitilivarat voidaan jakaa esimerkiksi kahdelle tilille, joista edunvalvoja käyttää yhtä ja päämies toista.

Päämiehen itsemääräämisoikeuden ja myös itsetunnon kannalta on tärkeää, että hänellä on myös käytännössä oikeus riittäviin omiin käyttövaroihin. Tätä korostetaan HoITL 38.1:ssä. Sen mukaan edunvalvojan on jätettävä päämiehen vallintaan kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja. HoITL 56.1 §:ssä säädetään maistraatin velvollisuudesta kontrolloida tilintarkastuksen yhteydessä, että edunvalvoja on huolehtinut tästä velvollisuudestaan. (Välimäki 2008: 31–33)

5.2 Kilpailevat disponoinnit (määräämisoikeudet)

Päämiehen ja edunvalvojan pääsäännön mukaisen rinnakkaisen kelpoisuuden takia on mahdollista, että sekä päämies että edunvalvoja tekevät päämiehen varallisuudesta kilpailevia dispoointeja, esimerkiksi kumpikin myy päämiehen irtaimistoa kolmannelle henkilölle. Kilpailevien oikeustoimien kohtalo ratkaistaan pitäen lähtökohtana, että kysymyksessä on kaksi päämiehen tekemää kauppaa: toisessa myyjänä on hän itse ja toisessa hänen puolestaan toimiva laillinen edustaja. Se, kumpi dispooinneista jää voimaan, ratkaistaan yleisten varallisuusosoikeudellisten sääntöjen nojalla.

Ensiksikin on selvitetävä kummankin oikeustoimen yleiset pätevyysedellytykset, jolloin voi ilmetä, että päämiehen oma dispoointi onkin mitätön esimerkiksi täysivaltaisen päämiehen puuttuvan oikeustoimikelpoisuuden vuoksi, jolloin päämiehen oma ymmärryskyky on ollut psyykkisen sairauden takia niin heikko, ettei hän ole ymmärtänyt riittävästi oikeustoimen merkitystä. Päämiehen dispoointi voi osoittautua pätemättömäksi myös seuraavien OikTL 3 luvun säännöksiensä nojalla.

1. Oikeustoimikelpoisuuden puute voi johtua siitä, että päämies on vajaavaltainen (alaikäinen tai vajaavaltaiseksi julistettu).
2. Oikeustoimikelpoisuuden puute voi johtua myös täysivaltaisen päämiehen heikentyneestä ymmärryskyvystä. Jotta oikeustoimi olisi pätevä, se on tehtävä terveellä ja täydellä ymmärryksellä. Näissä tapauksissa oikeustoimikelpoisuuden puute on todettava kussakin tapauksessa erikseen, viime kädessä oikeustoimen pätemättömäksi julistamista koskevassa oikeudenkäynnissä.

Oikeustoimen pätevyyttä ratkaistaessa merkitystä on etenkin vilpittömällä mielellä, eli sillä, onko jälkimmäisen luovutuksen saaja tiennyt tai olisiko hänen pitänyt tietää aikaisemmasta luovutuksesta.

Tähän lievimpään edunvalvontamuotoon kuuluu siis ikään kuin sisään rakennettuna päämiehen ja edunvalvojan tekemien oikeustoimien päällekkäinen mahdollisuus ja siitä seuraavat hankalat jälkiselvittelyt. Tällaisista syistä kyseisen edunvalvontamuodon mielekkyyttä ja tarpeellisuutta voidaan epäillä. Ilmeisesti epäilyt ovat kuitenkin pääosin turhia, sillä päällekkäisiä oikeustoimia ei ole juurikaan tehty näiden yli 25 vuoden aikana, jolloin tämä edunvalvonnan muoto on ollut pääsääntöinen. Järjestelyn etuihin verrattuna ristiriitaisten oikeustoimien haittojen voidaan ajatella olevan vain vähäinen ongelma. Edunvalvojan ja päämiehen rinnakkaisen kelpoisuuden muodossa voidaan parhaiten ottaa huomioon päämiehen itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaate, joka on nykyisen holhousoikeuden tärkein tavoite. Lisäksi voidaan ottaa huomioon, että järjestelmä on joustava. Jos päämiehen luonteen tai hänen jo ilmenneen toimintansa perusteella on otaksuttavaa, että hän tekee omaksi vahingokseen oikeustoimia, voidaan hänen edunvalvontaansa tiukentaa toimintakelpoisuutta rajoittamalla. (Välimäki 2008: 35–36)

Vaasan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan noin 530 päämiehestä vain seitsemän päämiehen toimintakelpoisuutta on rajattu. Vaasan käräjäoikeuden antamat päätökset toimintakelpoisuus rajoituksista tuonnempana, kappaleissa 5.7 ja 5.8.

5.3 Täysivaltainen päämies

Kun päämiehen tueksi ja avuksi määrätään edunvalvoja päämiehen toimintakelpoisuutta rajoittamatta, päämiehen kelpoisuus määrätä omaisuudestaan ei muutu. HoITL 14 §:n nojalla edunvalvojan määrääminen ei estä päämiestä vallitsemasta omaisuuttaan tai tekemästä oikeustoimia, ellei laissa erikseen toisin säädetä. Päämiehellä on siis kelpoisuus määrätä omaisuudestaan kuten aikaisemminkin eli silloin, kun edunvalvojaa ei ollut vielä määrätty. (Välimäki 2008:71)

Poikkeuksena tästä säännöstä ovat HoITL 31.1 §:n mukaan kuitenkin päämiehen saatavat, joista käytännölliseltä kannalta merkityksellisimmät ovat hänen pankkitilinsä. Säännöksen mukaan niistä määrääminen kuuluu edunvalvojan yksinomaiseen kelpoisuuteen, vaikka päämies olisikin täysivaltainen. Muiden kuin pankkitilien osalta edunvalvojan hoitoon kuuluvan omaisuuden piiri määräytyy sen mukaan, mihin päämies on suostuvainen ja mitä edunvalvojan kelpoisuudesta on edunvalvojaa tehtävänsä asetettaessa määrätty. Edunvalvoja saa ottaa hoitoonsa ja haltuunsa vain sellaista omaisuutta, jonka määräysvallan luovuttamiseen päämies suostuu. Päämiehen etu useimmiten vaatii, että edunvalvoja ottaa haltuunsa päämiehen arvopaperit ja muut sellaiset asiakirjat, joita käyttäen päämies saattaisi määrätä omaisuudestaan omaksi vahingokseen. Tällaisia kysymyksiä harkittaessa on otettava huomioon, että päämiestä vahingoittava menettely voi tapahtua joko päämiehen omasta aloitteesta tai siten, että joku ulkopuolinen käyttää päämiestä hyväkseen. (Välimäki 2008:71)

Päämiehen edun mukainen, häntä suojeleva omaisuuden haltuunotto voi onnistua vain silloin, kun päämiehen ja edunvalvojan välit ovat luottamukselliset. Jos päämies ei oman tilansa vuoksi pysty ottamaan kantaa omaisuuden haltuunottokysymykseen, edunvalvojan on päätettävä siitä yksin. Päämiehen ollessa täysivaltainen pääsääntönä on päämiehen hallinta ja poikkeussääntönä edunvalvojan hallinta. Tämän erottelun olennainen merkitys on siinä, että kun päämies on täysivaltainen, edunvalvojan vallinta edellyttää erityistä perustetta eli yleensä päämiehen suostumusta. (Välimäki 2008: 71–72)

Niissä tapauksissa, joissa päämies on täysivaltainen, mutta hänen toimintakelpoisuuttaan on HoTL 18.1 §:n 1- ja 2- kohdan nojalla rajoitettu, edunvalvojan hoitoon kuuluvan omaisuuden piiriin määräytymisessä on ratkaisevassa asemassa toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva päätös. Jos päätöksessä on määrätty, että päämiehellä ei ole oikeutta vallita määrättyä omaisuutta tai että hän saa määrätä sitä ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa, edunvalvojalla on oikeus päämiehen vastustuksesta huolimatta saada haltuunsa tämä määrätty omaisuus. Muun omaisuuden edunvalvoja voi ottaa haltuunsa ainoastaan, jos päämies ei vastusta haltuun ottamista.

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta on rajoitettu oikeustoimittain, edunvalvoja voi ottaa haltuunsa vain sellaisen omaisuuden, jonka disponointi on tarpeen päämieheltä kiellettyssä oikeustoimessa. Esimerkiksi jos päämiehellä ei ole oikeutta päättää yksin velanotosta ja panttauksesta, edunvalvojan tulee ottaa haltuunsa omaisuus, jota voidaan käyttää vakuutena ja jonka panttaaminen edellyttää omaisuuden hallinnan siirtoa, kuten arvopaperit ja asunto-osakkeet. (Välimäki 2008: 70)

5.4 Yhteistoimiva edunvalvoja

Lievin tapa rajoittaa päämiehen toimintakelpoisuutta on se, että hänet veloitetaan yhteistoimintaan edunvalvojan kanssa (HoTL 18.1 §). Tällöin voidaan määrätä, että määrätystä omaisuudesta tai määrätystä oikeustoimesta *ei kumpikaan voi päättää yksin*, vaan oikeudellisesti pätevä toiminta edellyttää kummankin myötävaikutusta. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen merkitsee kelpoisuuden rajoittamista siten, että päteviä oikeustoimia syntyy vain yhdessä ja omaisuutta voidaan vallita ainoastaan yhdessä. Jos edunvalvojan kelpoisuus koskee ainoastaan määrättyä omaisuutta tai oikeustoimia, edunvalvojaa voidaan kutsua *erityiseksi yhteistoimivaksi edunvalvojaksi*. (Välimäki 2008: 43)

5.5 Erityinen sivuuttava edunvalvoja

Päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa omaisuuksittain *tai oikeustoimittain* siten, ettei päämiehellä ole lainkaan kelpoisuutta vallita määrättyä omaisuutta tai tehdä määrättyjä oikeustoimia (HolTL 18.2 §). Asioissa, joissa päämiehen toimintakelpoisuus on rajoitettu, toimivalta kuuluu yksinomaan edunvalvojal-
le ja ainoastaan hänellä on oikeus vallita päämiehen omaisuutta ja tehdä päämiestä sitovia oikeustoimia (HolTL 21 § ja 26–28§).

Jos päämiehen toimintakelpoisuutta rajoitetaan, hänelle on samalla määrättävä edunvalvoja. Koska edunvalvoja voi määrättyissä asioissa toimia yksin ilman päämiehen myötävaikutusta, voidaan puhua *erityisestä yksin toimivasta edunvalvo-
vojasta*.

Useissa eri laeissa viranomaisen antaman luvan tai tietyssä asemassa toimimisen taikka jonkin toiminnan harjoittamisen edellytyksenä on henkilön täysivaltaisuus tai se, että henkilö hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, pidetään näitä lakeja sovellettaessa kuitenkin täysivaltaisina. Ellei kyseisessä laissa ole nimenomaisesti määrätty, että vajaavaltaisella tarkoitetaan myös sitä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. (Välimäki 2008: 43-44)

5.6 Toimintakelpoisuuden rajoittamisen edellytykset

Osittaista toimintakelpoisuuden rajoittamista koskee kolme edellytystä, joiden kaikkien on oltava voimassa, jotta toimintakelpoisuuden rajoittaminen olisi mahdollista:

1. päämies on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja
2. päämiehen varallisuusasema, toimeentulo ja muut tärkeät edut ovat vaarassa
3. eivätkä lievemmat suojakeinot riitä

Pelkkä kykenemättömyys hoitaa taloudellisia asioitaan ei ole riittävä peruste toimintakelpoisuuden rajoittamiselle, vaan lisäksi edellytetään päämiehen taloudellisten intressien olevan vaarassa. Toisin sanoen myös taloudellisten etujen suojaamisen tarpeen on oltava olemassa. Mieleltään sairaiden toimintakelpoisuutta ei pidä rajoittaa, jos heidän taloudelliset asiansa eivät sitä vaadi. (Välimäki 2008: 45)

Toimintakelpoisuuden rajoittamisen ei pitäisi olla voimassa määrättä. Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva päätös voi olla voimassa toistaiseksi tai määräajan. Kummassakin tapauksessa maistraatin on oma-aloitteisesti neljän vuoden määrävälein tarkistettava toimintakelpoisuuden rajoittamisen aiheellisuus (HolTL 22.3 §). Jos maistraatti toteaa, että rajoitusta olisi muuttuneiden olosuhteiden takia muutettava tai että toimintakelpoisuuden rajoittaminen on tarpeetonta, se voi panna tuomioistuimessa vireille rajoituksen muuttamisen tai poistamisen (ks. HolTL 22.2 §, 81 ja 72 §).

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen tapahtuu aina tuomioistuimessa; maistraatti ei voi käyttää näin järeää keinoa. Päämiestä on yleensä kuultava henkilökohtaisesti. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos se on päämiehen tilan takia mahdollonta tai aiheuttaa hänelle kohtuutonta haittaa taikka jos hakemus heti hylätään perusteettomana (HolTL 74 §). Jos kuultava ei ilman tuntuva vaikeutta voi saapua istuntoon tai jos siihen on muu erityinen syy, kuuleminen voidaan toimittaa pääkäsittelyn ulkopuolella (HolTL 76.2 §).

5.7 Vaasan käräjäoikeuden päätös I hakemusasiassa (5.12.2003)

Lainkohdat; Laki holhoustoimesta 5 §, 8 §, 17 § 4 mom., 18 § 1 mom. kohta 1, 22 §, 72 § ja 83 § 1 mom.

Yleinen edunvalvoja on pyytänyt, että A:n toimintakelpoisuutta rajoitettaisiin osittain niin, että A voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa. Vaihtoehtoisesti yleinen edunvalvoja on pyytänyt sellaista toimintakelpoisuuden rajoitusta, että A:lla ei olisi lainkaan oikeutta tehdä taloudellisia sopimuksia. Maistraatti on kuullut A:ta kirjallisesti. Hän on antanut kirjallisen suosituksensa toimintakelpoisuuden osittaiseen rajoittamiseen.

Edunvalvojaa määrättäessä on erikoislääkäri antamassaan lääkärinlausunnossa todennut, että A ei ole vammaisuutensa vuoksi kykenevä itse hoitamaan taloudellisia asioitaan tai valvomaan etuaan, ja että hän on riskialtis hyväksikäytölle. A:n poikaystävä on käyttänyt A:ta taloudellisesti hyväkseen, minkä seurauksena A on velkaantunut. A viettää vapaa-aikaa edelleen saman poikaystävän kanssa. Yleisen edunvalvojan mukaan A:n taloudellinen tilanne on vaarassa heikentyä.

Maistraatin lausunto

Toimintakelpoisuus rajoitusta ei tulisi määrätä laajemmaksi kuin on tarpeen päämiehen suojaamiseksi. Edunvalvojaa määrättäessä on todettu, että A ei ole kykenevä itse valvomaan etuaan, ja että hän on riskialtis hyväksikäytölle. A on vuodelta 2002 tehdyn vuositilin mukaan velaton. Hänellä on kuitenkin varsin pienet tulot, minkä vuoksi uusi velkaantuminen olisi taloudellisen tilanteen kannalta raskasta.

Maistraatti katsoo, että taloudellisen hyväksikäytön vaara on olemassa A:n osalta. Edunvalvojan määräys ei estä häntä tekemästä päteviä oikeustoimia ja hän seurustelee saman henkilön kanssa, jonka on ilmoitettu käyttäneen häntä ennen taloudellisesti hyväkseen. Yleisen edunvalvojan hakemuksen tarkoitus on estää uusi velkaantuminen. Siihen tarkoitukseen riittänee, että A:n toimintakelpoisuutta rajoitetaan siten, että A saa ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa tehdä velkaa, si-

toutua vastuuseen toisen velasta tai tehdä vuokrasopimusta. Maistraatin näkemyksen mukaan rajoituksen ei tarvitse koskea kaikkia oikeustoimia, vaan A:n tulisi säilyttää oikeutensa tehdä taloudellisia sopimuksia käyttövarojensa puitteissa. Maistraatti katsoo, että osittainen toimintakelpoisuuden rajoitus tulisi määrätä toistaiseksi.

Käräjäoikeuden päätöslauselma

Vaasan käräjäoikeus on kuullut A:ta ja hän on hyväksynyt hakemuksen. Käräjäoikeus määrää yleisen edunvalvojan edelleen A:n edunvalvojaksi hoitamaan A:n toimintakelpoisuutta rajoitetusti niin, että A voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa. Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva päätös on voimassa toistaiseksi. (Liite 2; Vaasan käräjäoikeuden päätös 5.12.2003)

5.8 Vaasan käräjäoikeiden päätös II hakemusasiassa (3.9.2008)

Lainkohdat; Laki holhoustoimesta 8 §, 17 §, 18 § ja 83 §

Hakemus I

C on hakenut, että Vaasan yleinen edunvalvoja vapautetaan tehtävästään hänen edunvalvojanaan. Uudeksi edunvalvojaksi C esittää ensisijaisesti puolisoaan tai äitiään. Toissijaisesti hän on luottamuspulaan vedoten vaatinut nykyisen edunvalvojan vaihtamista toiseen yleiseen edunvalvojaan.

C:lle on määrätty edunvalvoja Vaasan maistraatin päätöksellä 7.6.2007. Yleisen edunvalvojan laatiman omaisuusluettelon mukaan hänellä on ollut tuolloin velkaa noin 4 000 euroa. C on tyytymätön edunvalvojan suhtautumiseen häneen ja hänen asioihinsa. C katsoo, että pystyy hoitamaan asiansa yhdessä puolisonsa tai äitinsä kanssa. Alun perin hän on itse hakenut edunvalvojaa. Tämän hetkiset käyttövarat ovat pieniä siten, ettei hän ole pystynyt hankkimaan puhelintakaan itse.

Vaasan maistraatin lausunto

Mikäli pysytään nykymuotoisessa edunvalvonnassa, maistraatti ei pidä Vaasan yleistä edunvalvojaa holhoustoimilain 16 §:ssä tarkoitettulla tavalla sopimattomana edunvalvojan tehtävään. Maistraatti ei sinänsä vastusta edunvalvojan vaihtamista, mutta ei hyväksy kumpaakaan ehdotettua edunvalvojaa. Maistraatti pitää epävarmana, että edunvalvojan tehtävään ehdotetuilla henkilöillä olisi riittävät taidot edunvalvojan tehtävän hoitamiseen. Molemmilla on ollut myös itsellään taloudellisia ongelmia. Puoliso ei ole raskaasti velkaantuneena, eikä muutoinkaan taustansa huomioon ottaen sopiva edunvalvojan tehtävään.

Jos edunvalvojaa kuitenkin vaihdetaan, uudelta edunvalvojalta tulisi edellyttää vähintään samanlaista ammattitaitoa ja kokemusta kuin nykyisellä edunvalvojalla on. Ei myöskään ole merkitystä sillä, että päämies on itse alun perin hakenut edunvalvojaa. Käräjäoikeudella ei ole mahdollisuuksia siirtää edunvalvonta-asiaa toiselle yleiselle edunvalvojalle.

Edunvalvojan tehtäviin kuuluu muutakin kuin laskujen maksaminen ja toimeentulotuen hakeminen. Edunvalvojan tehtävänä on sopeuttaa päämiehen rahankäyttö hänen tuloihinsa, suunnitella pitkällä aikavälillä päämiehensä taloudellisen tilanteen kehittämistä ja sopia maksujärjestelyistä. Edunvalvojalla tulee olla riittävä kirjanpito taito tilintekovelvollisuutensa täyttämiseksi.

Yleisen edunvalvojan lausunto

Yleinen edunvalvoja katsoo, että päämiehen äiti tai puoliso eivät ole sopivia edunvalvojan tehtävään taustojensa perusteella, sekä jatkuvasti ilmenneiden ongelmien vuoksi.

Hakemus II

Yleinen edunvalvoja on hakenut C:lle toimintakelpoisuuden rajoitusta joko niin, että C voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa tai että C ei ole oikeutettu tekemään taloudellisia sopimuksia. Hakemuksessa edunvalvoja on pyytänyt myös, että rajoitukset voisivat olla myös siten, että ne koskisivat lähinnä viranomaisiin tehtäviä sopimuksia.

Yleisen edunvalvojan perustelut

C yrittää jatkuvasti muuttaa Kelan etuuksien maksuosoitteeksi oman tilinsä on siinä onnistunutkin. Tämä sotkee C:n talouden kokonaan, sillä C ei käytä rahoja asumismenoihin vaan olettaa, että edunvalvoja hakee ja saa toimeentulotukea vuokraa varten. C katkaisi toukokuussa 2008 työttömyysetuuden saamisen, kun ei onnistunut muuttamaan etuutta omalle tililleen. Heinä- ja elokuussa 2008 C on tehnyt valtakirjan edunvalvojan nimissä, valtakirjalla on siirretty varat omalle tilille. C sotkee myös puolisonsa asiat. C on ilmoittanut Kelaan, että hänen miehensä on töissä, vaikka näin ei ollut. Ilmoituksen vuoksi työttömyyskorvaukseen tuli katkos, johon hänen miehensä olisi ollut oikeutettu. C ei kykene ymmärtämään tekojensa seurauksia. Hänen tekojensa seurauksena eri tahot, kuten Kela, sosiaali-toimi, työvoimatoimisto, edunvalvonta ja pankki joutuvat tekemään turhaan uusia

hakemuksia, päätöksiä ja korjauksia tehtyihin päätöksiin. Samalla hänen oma taloudellinen tilanne ainakin väliaikaisesti huononee.

Lausumat; Päämiehen lausunto

C on vastustanut toimintakelpoisuuden rajoittamista. C on itse hakenut aikoinaan edunvalvojaa ja C:n mielestä perusteita vakavaan toiminnan rajoittamiseen ei ole.

Vaasan maistraatin lausunto

Maistraatti on katsonut, että edunvalvonta voitaisiin joko lakkauttaa tai on tehtävä toimintarajoituksia, sillä nykyisellään ei toimintaa voida jatkaa. Maistraatti on asian istuntokäsittelyssä esittänyt myös vaihtoehdon, että edunvalvonta voitaisiin lakkauttaa.

C:n tilanne ei kuitenkaan ole olennaisesti muuttunut aikaisemmasta, jolloin hän on itse katsonut ja myös muiden taholta on katsottu hänen tarvitsevan tukea taloudellisten asioidensa hoidossa. Yleisen edunvalvojan mukaan ennen edunvalvontaan siirtymistä ja hoitaessaan talouttaan itse, on C:lla ollut velkoja noin 4000 euroa.

C on itse pitänyt saamiaan käyttövaroja pieninä. Edunvalvojan mukaan C saa käyttövaroja 150 euroa kuukaudessa ja joka viikko 20 euroa, eli yhteensä 230 euroa kuukaudessa. Tulo muodostuu työttömyyskorvauksesta, joka on C:lla 497 euroa kuukaudessa. Tästä vähennetään asumistuen vähentämisen jälkeen vuokraosuus, joka on noin 300 euroa. Lisäksi tulona on toimeentulotukea. C:n miehen tulisi myös suorittaa oma vuokraosuutensa 150 euroa C:lle. Mainitut tuet ja suoritukset eivät ole suuria. Tämä osoittaa, ettei C välttämättä ymmärrä tulojen pienuutta ja siten myös käytettävissä olevien varojen vähyyttä.

Yleisen edunvalvojan mukaan C:lle on myös esitetty eläkevaihtoehtoa, jolloin C:n tulot nousisivat. Myös tämän asian osalta on katsottava C:n edunmukaiseksi, että asian selvittämisessä hän saa apua. Edellä olevan perusteella, vaikka kyseessä ei ole suuri rahaliikenne, on katsottu tarpeelliseksi C:n edunvalvonnan jatkuminen.

Varojen vähäisyydestä johtuen ei ole epätavallista, että päämiehen ja edunvalvojan käsitykset varojen käytöstä eivät ole yhdenmukaiset. Asian käsittelyn yhteydessä ei ole tullut esille perusteita yleisen edunvalvojan vapauttamiselle. C:n edunvalvojaksi ehdottamaa henkilöä ei voida esille tulleilla perusteilla pitää sopivana edunvalvojaksi. Koska edunvalvontaa on katsottu tarpeelliseksi jatkaa, on edellä olevalla perusteella sopivaksi edunvalvojaksi katsottu yleinen edunvalvoja.

Toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Yleisen edunvalvojan mukaan C on käyttänyt edunvalvojan nimeä valtakirjaan kahteen otteeseen saadakseen nostettua varoja. C on kiistänyt tämän. Yleisen edunvalvojan mukaan C on ilmoittanut oman tilinsä etuuskien maksamiseen ja aiheuttanut sen, ettei edunvalvojan hallinnoimalla tilillä ole varoja suoritusten maksamiseen.

Edellä olevan vuoksi on katsottu tarpeelliseksi määrätä toimintakelpoisuuden rajoitus. Rajoitus on määrätty niin suppeaksi kuin se on mahdollista edunvalvontatoiminnan onnistumiseksi.

Käräjäoikeuden päätöslauselma

C:n edunvalvonta jatkuu maistraatin 7.6.2007 antaman päätöksen mukaisesti ja siten, että edunvalvojana jatkaa Vaasan yleinen edunvalvoja.

C:lle määrätään toimintakelpoisuuden rajoitus siten, että C voi tehdä taloudellisia hakemuksia ja sopimuksia viranomaisten kanssa vain yhdessä edunvalvojansa kanssa. (Liite 3; Vaasan käräjäoikeuden päätös 3.9.2008)

5.9 Päämiehen vajaavaltaiseksi julistaminen

Vajaavaltainen päämies on lähtökohtaisesti suurimpien rajoitusten alainen. Vajaavaltaisista päämiehistä suurimman ryhmän muodostavat alaikäiset lapset (Heikkinen ym. 2003: 5). Kun edunvalvojan toimivalta koskee nyt miltei kaikkia päämiehen taloudellisia asioita, häntä voidaan kutsua *yleiseksi yksin toimivaksi edunvalvojaksi*. Vajaavaltaiseksi julistettua henkilöä koskevat samat oikeusvaikutukset kuin alaikäistä. Häneltä puuttuvat kelpoisuus tehdä päteviä oikeustoimia ja oikeus vallita omaisuuttaan. Huomattava on kuitenkin, että vajaavaltaiseksi julistamista ei automaattisesti seuraa kelvottomuus päättää henkilöä koskevista asioista. Ellei nimenomaisesta lainsäädännöksestä muuta johdu, täysi-ikäinen vajaavaltainen päämies voi päättää henkilöään koskevasta asiasta, jos hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen (HolTL 23.2 §).

Vajaavaltaiseksi julistamisen edellytyksiä on kolme, joiden kaikkien on toteuduttava ennen kuin näin radikaaliin toimeen voidaan ryhtyä:

1. päämies on kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja
2. päämiehen varallisuusasema, toimeentulo ja muut tärkeät edut ovat vaarassa
3. eivätkä lievemmat suojakeinot (tukevan tai yhdessä toimivan taikka erityisen yksin toimivan edunvalvojan määrääminen) riitä.

Lain pääperiaate on, että päämiehen etuja olisi suojattava näin radikaalilla keinolla vain äärimmäisissä tapauksissa, toisin sanoen ainoastaan silloin, kun lievemmistä keinoista ei ole apua. Tarkasti tulisi noudattaa *välttämättömyyden eli lievimmän riittävän keinon periaatetta*. (Välimäki 2008: 48)

Vajaavaltaisia täysi-ikäisiä päämiehiä on lukumääräisesti hyvin vähän koko Suomessa (Heikkinen ym. 2003: 5). Vaasan oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa on yhteensä vain kaksi päämiestä, jotka ovat vajaavaltaisia. Päämiehistä molemmat ovat alaikäisiä ja siten suoraan lainojalla vajaavaltaisia (ks. liite 1).

6 Holhousasioiden rekisteri

6.1 Rekisterin perustaminen ja sen tarkoitus

Aikaisemmin vuoden 1898 HolhL:n voimassa ollessa Suomessa ei ollut yhtenäistä koko valtakunnan käsittävää edunvalvontojen rekisteröimisjärjestelmää. Holhousviranomaiset saivat tietoja valvonnassaan olevista edunvalvonnoista holhouskirjoista ja vastaavista rekistereistä. Tiedot olivat hankalasti saatavissa, koska esimerkiksi holhouskirjaan edunvalvonnat merkittiin aikajärjestyksessä. Näistä syistä vuoden 1999 HolTL:lla on perustettu väestörekisterikeskuksen ylläpitämä valtakunnallinen holhousasioiden rekisteri.

Rekisteri on tarkoitettu palvelemaan kahta tahoja. Ensiksikin rekisteri on maistraattien edunvalvontatyön väline. Maistraatti käyttää rekisteriin merkittyjä tietoja edunvalvojan toimintaa valvoessaan. Toiseksi rekisteri auttaa sellaista kolmatta, joka aikoo tehdä oikeustoimen edunvalvonnassa olevan kanssa. Rekisteristä saa tiedon siitä, onko oikeustoimikumppani kelpoinen päättämään oikeustoimesta itse, sekä siitä, kuka on hänen edunvalvojansa. Rekisteritiedoille ei kuitenkaan ole säädetty julkista luotettavuutta. Vilpittömässä mielessä ollutta ja rekisterin tietoihin luottanutta vajaavaltaisen oikeustoimikumppania ei suojata siinä tapauksessa, että vajaavaltaisuus ei ilmenisi rekisteristä. (Välimäki 2008: 137–138)

Edunvalvonta ja toimintakelpoisuuden rajoittaminen on merkittävä holhousasioiden rekisteriin HoITL 65–66 §:n nojalla seuraavissa tapauksissa:

1. Täysi-ikäiselle määrätään edunvalvoja.
2. Täysi-ikäisen toimintakelpoisuutta rajoitetaan.
3. Alaikäisen edunvalvojaksi määrätään muu henkilö kuin hänen vanhempansa.
4. Alaikäiselle määrätään edunvalvoja tai hänen toimintakelpoisuuttaan rajoitetaan hänen täytettyään 17 vuotta.
5. Poissa olevalle tai tulevalle omistajalle määrätään edunvalvoja.
6. Alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä eikä hänen omaisuutensa pesän varoista ole vähäinen (ks. HoITA 4 ja 9.2 §).
7. Alaikäisellä on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, joka ei ole vähäinen (ks. HoITA 4 ja 9.2 §).

Hallinnollisesti holhousasioiden rekisterin pitäminen on järjestetty siten, että väestörekisterikeskus vastaa rekisterin yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä (HoITL 64.3 §). Kukin maistraatti vastaa näiden tietojen oikeellisuudesta ja ajantasaisuudesta. HoITA 2 §:ssä holhousasioiden rekisteriin merkittävät tiedot. (Välimäki 2008: 137–139)

6.2 Holhousasioiden rekisterin tietojen luovuttaminen

Kun tarkastellaan, kenellä on oikeus saada tietoja holhousasioiden rekisteristä, on syytä tehdä seuraava henkilöön perustuva erottelu:

Kaikille julkiset tiedot

Määriteltäessä kaikille julkisia tietoja on ajateltu sellaista oikeustoimikumppania, joka haluaa varmistua siitä, että hän on tekemässä oikeustointa siihen kelpoisen henkilön kanssa. HoTL 67.1 §:n nojalla jokaisella on oikeus saada seuraavat tiedot: onko tietty henkilö edunvalvonnassa, onko henkilön toimintakelpoisuutta rajoitettu, kuka on henkilön edunvalvoja ja mitkä ovat hänen tehtävänsä. Kaikille julkisia tietoja koskevaa pyyntöä ei tarvitse perustella, eikä sen pyytämiseksi ole säädetty mitään muotoa.

Päämiehelle annettavat tiedot

HoTL 67.2 §:n nojalla jokaisella on oikeus saada tietää, mitä häntä itseään koskevia tietoja on rekisteriin tallennettu, siten kuin niistä erikseen säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain JulkL 11-12 §:ssä ja henkilötietolain 26-28 §:ssä. Käytännössä näiden säännösten soveltamisen katsotaan merkitsevän sitä, että päämies saa tiedon kaikista itseään koskevista rekisteriin merkityistä tiedoista.

Edunvalvojalle annettavat tiedot

HoTL 67.3 §:n nojalla edunvalvojalla on oikeus saada tiedot niistä rekisterimerkinnöistä, jotka koskevat hänen edunvalvontatehtäväänsä tai hänen päämiestään.

Viranomaisille annettavat tiedot

HolTL 67.4 §:n nojalla valtion tai kunnan viranomaisella ja Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada rekisteristä tehtäviensä hoitamiseksi tarpeelliset tiedot. Koska holhousasioiden rekisteri on valtakunnallinen rekisteri, tiedot ovat saatavissa mistä tahansa maistraatista. Tiedot voi antaa sellainenkin maistraatti, joka ei ole tehnyt kyseisiä merkintöjä eikä myöskään valvo kyseistä edunvalvontaa. Siitä, missä muodossa tiedot kussakin tapauksessa annetaan, säädetään JulkL 16 §:ssä. Sen nojalla tieto annetaan esimerkiksi suullisesti, tulosteena, kopiona tai teknisenä tallenteena taikka muutoin sähköisessä muodossa. (Välimäki 2008: 140–142)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä edunvalvonta järjestelmään yleensä ja Vaasan oikeusaputoimiston yleisen edunvalvonnan palveluiden järjestämiseen, sekä määrättäviin toimintakelpoisuus rajoituksiin.

Osana kunta- ja palvelurakennemuutosta edunvalvontapalveluiden järjestämistä vastuu siirtyi vuoden 2009 alusta kunnilta valtion oikeusaputoimistoille. Oikeusaputoimistot vastaavat nykyisin edunvalvontapalveluiden alueellisesta järjestämisestä. Edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat kuitenkin oikeusministeriölle. Edunvalvontapalveluiden siirtoa oikeusaputoimiston yhteyteen puolsivat useat syyt. Siirtoa perusteltiin muun muassa sillä, että talousasioiden konkreettisen hoitamisen ohella edunvalvonnassa esiintyy usein oikeudellista harkintaa vaativia tehtäviä, jotka voivat liittyä esimerkiksi perintöihin, avioliitto-oikeuteen tai erilaisiin etuuksiin ja oikeuksiin. Oikeusaputoimistojen asiantuntemuksen katsotaan tukevan edunvalvojien työtä ja takaavan toiminnalle aiempaa paremman toimintaympäristön. (HE 45/2008)

Edunvalvojan määrää maistraatti tai käräjäoikeus. Edunvalvojan tehtävään voidaan lain mukaan määrätä henkilö, joka on siihen sopiva ja suostuva ja jolla on tehtävän hoitamiseksi riittävä taito ja kokemus. Käytännössä on yleistä, että edunvalvojan tehtävää hoitaa avun tarvitsijan lapsi, aviopuoliso tai muu läheinen henkilö. Monissa tapauksissa edunvalvonnasta huolehtii kuitenkin yleinen edunvalvoja. Edunvalvojan tehtäviin lukeutuu yleensä päämiehen omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoito. Edunvalvojan velvollisuuksiin kuuluu kuitenkin huolehtia myös siitä, että päämies saa sopivaa hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta. Edunvalvojan kuuluu huolehtia, että päämies saa henkilökohtaiseen käyttöönsä riittävästi rahaa ja päämiehen varoista ja veloista tulee pitää kirjaa. Tilinpidosta edunvalvojan on säännöllisesti, yleensä vuosittain, tehtävä tili maistraatille. Edunvalvojalla on oikeus saada tekemästään työstä kohtuullinen palkkio ja kuluistaan korvaus.

Edunvalvojan määrääminen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole riittävä keino suojata henkilöä. Tällöin voidaan henkilön toimintakelpoisuutta rajoittaa. Toimintakelpoisuuden rajoitus on lain mukaan sopeutettava henkilön suojan tarpeeseen siten, että käytetään lievintä riittävää rajoitusta. Rajoitus voi kohdistua joko päämiehen oikeustoimikelpoisuuteen tai hänen kelpoisuuteensa määrätä tietystä omaisuudestaan. Vajaavaltaiseksi julistamista voidaan holhoustoimesta annetun lain mukaan käyttää vain äärimmäisenä vaihtoehtona. Vajaavaltaiseksi julistaminen muodostaa toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärirajan.

Holhousviranomaisena toimii maistraatti, joka valvoo edunvalvojien toimintaa. Maistraatin pitämästä holhousasioiden rekisteristä selviää, kuka toimii tietyn henkilön edunvalvojana. Maistraatti selvittää myös joka neljäs vuosi päämiehen edunvalvonnan jatkumisen tarpeen. Edunvalvonnassa oleva, edunvalvoja tai maistraatti voi tehdä käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvonnan lakkauttamisesta. Lakkauttamista käräjäoikeudelta voivat hakea myös päämiehen vanhemmat, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen henkilö. Maistraatti voi lakkauttaa edunvalvontatehtävän tapauksissa, joissa päämies ja edunvalvoja hakevat lakkauttamista yhdessä.

Edunvalvontatoimistojen valtiollistumisen jälkeen alkaa edunvalvontapalveluistakin ilmestyä enemmän tilasto- ja tutkimustuloksia. Olisikin mielenkiintoista muuttaman vuoden sisällä saada uudet ja ajantasaiset tutkimusluvut edunvalvontojen määrästä, sillä kasvua on varmasti odotettavissa.

Edunvalvontapalveluiden tarve on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Osasyynä edunvalvonnan lisääntyneeseen kysyntään on vanhempien ikäluokkien kasvu. Väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaan väestön osuus kasvaa tulevaisuudessa nopeasti. Vanhusväestön lisääntymisen lisäksi edunvalvonnan tarvetta kasvattaa yleinen vaurastuminen, sillä vanhenevalla väestöllä on aikaisempaa enemmän varallisuutta, joka vaatii huolenpitoa. Koska heillä on useammin varallisuutta, joka edellyttää erilaisia asiainhoidollisia toimenpiteitä ja nuorempien ikäluokkien muuttaessa esimerkiksi työn vuoksi toiselle paikkakunnalle, vanhemmilla ikäluokilla ei välttämättä ole läheisyydessään ketään sellaista henkilöä, joiden avulla

asiat hoituisivat ilman yleistä edunvalvontaa. Edunvalvojien taholta on tullut esiin myös viitteitä paitsi asiakaskunnan kasvusta, myös siitä, että edunvalvonnassa on entistä enemmän vaikeampia, moniongelmaisia asiakkaita.(HE 45/2008)

LÄHDELUETTELO

1. Painetut teokset

Gadolin A.W 1936. Suomen holhousoikeuden pääpiirteet. Suomentanut Onni Heinonkoski.

Heikkinen Ari, Aila Heusala, Soja Mäkelä, Kari Nuotio 2003. Holhoustilit. Vantaa. WSOY lakitieto.

Helin Markku EIF III 1996. Holhousoikeus.

Helin Markku LM 2001. Edunvalvojan päätösvallan rajoista.

Kiuru Jarmo 2002. Holhousoikeutta lääkäreille – värikäs vanhuus vai harmaa dementia. Helsinki. Oikeusasematieto Oy.

Saarenpää Ahti, Pekka Timonen 1999. Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Saarenpää Ahti 2000. Holhouksesta edunvalvontaan – Näkökohtia edunvalvonnan käynnistämässä holhustoimilain mukaan. Julkaisuja 1-2/2000.

Välimäki Pertti 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Vantaa. WSOY

2. Elektroniset julkaisut

Hallituksen esitys 45/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laeksi holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisen koskevien säännösten muuttamisesta. Saatavilla [www-
muodossa](http://www.finlex.fi):

<URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080045>>

Väestötilastot 2009. Tilastokeskuksen tekemä tutkimus, päivitetty 30.0.2009. Saatavissa www-muodossa:

<URL:http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tie_001.fi.html>

Työeläkelakipalvelu, soveltamisohjeet. Ohjeistot työeläkeasioiden hoitamiseen toisen puolesta. Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://tyoelakelakipalvelu.etk.fi/fi/soveltamisohje/?asiakirjanumero=8528&navi=ohjeisto&avaa_koko_ohjeisto=8528>

Oikeusministeriö. Holhousasioihin ja edunvalvontaan liittyvien muutos- ja kehittämistarpeiden selvittäminen. Päivitetty 3.5.2010. Saatavilla www-muodossa:

<URL:<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Henkiloperhejaperintooikeus/1247667124923>>

Oikeusministeriön mietintö edunvalvojien valvonnan ajanmukaistamisesta 4/2010. Saatavilla www-muodossa:<URL:<http://www.om.fi/1247668593495>>

Oikeusministeriön julkaisu. Oikeusaputoimistojen yleisten edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 16.12.2008. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://www.om.fi/Oikeapalsta/Haku/1224167138725>>

Oikeusministeriö. Esite, holhustoimen palvelut. Saatavilla www-muodossa:

<URL:<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Holhustoimenpalvelut/Kelpoisuudenrajoittaminen>>

Vaasan kaupunki, edunvalvontapalvelut. Päivitetty 21.1.2010. Saatavilla www-muodossa:<URL:http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Julkiset_palvelut/Edunvalvonta>

Maistraatti, holhoustoimesta lyhyesti. Saatavissa [www-muodossa](http://www.muodossa)
<URL:<http://www.maistraatti.fi/docs/holhoustoimi/1.1.1.htm>>

3. Lait

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 29.8.2008/5

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

Sosiaalihuoltolaki 710/1982

Asetus holhoustoimesta 889/1999

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 443/1999

Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta 621/1999

Edunvalvontatilasto

28.5.2010 Sivu 1(2)

Ajalta: 1.1.2009 - 31.12.2009

Edunvalvoja 1**Vaasa**

	Alussa	Uudet	Loppuneet	Lopussa
Edunvalvonta	180	36	19	197
Toimintakelp. rajattu	6	0	1	5
Vajaavaltainen	2	0	0	2
Erityismääräys	1	0	0	1
Lapsi	4	0	0	4
Sijaismääräys	0	2	0	2
Yhteensä	193	38	20	211

Edunvalvoja 2**Vaasa/Laihia/Vähäkyrö/**

	Alussa	Uudet	Loppuneet	Lopussa
Edunvalvonta	106	23	9	120
Erityismääräys	21	4	7	18
Lapsi	10	1	1	10
Sijaismääräys	1	0	0	1
Yhteensä	138	28	17	149

Edunvalvoja 3**Vsa, Korsh.,Mal.,Vö.-Ma**

	Alussa	Uudet	Loppuneet	Lopussa
Edunvalvonta	104	60	16	168

Edunvalvontatilasto

28.5.2010 Sivu 2(2)

Ajalta: 1.1.2009 - 31.12.2009

Edunvalvoja 3

Vsa, Korsh.,Mal.,Vö.-Ma

	Alussa	Uudet	Loppuneet	Lopussa
Toimintakep. rajattu	2	0	0	2
Yhteensä	106	80	16	170
YHTEENSÄ	437	146	53	530

Vaasan käräjäoikeus	PÄÄTÖS	1
Korsholmanpuistikko 43, PL 251 65100 Vaasa	05.12.2003	
JÄLJENNÖS AVSKRIFT		
Hakija	Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja PI 3 65101 VAASA Puh. 325 1515 Telefax 325 1545	
Asiaan osallinen	Vöyrinkatu 32 A 4 65100 VAASA Vaasan maistraatti PI 208 65101 VAASA Puh. 0205 176422	
Asia	Toim.kelp. rajoituksen muuttam./poistam.	
Vicelle	11.09.2003	
SELONSTUS ASIASTA		
Hakemus	Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja on pyytänyt, että ,toimintakelpoisuutta rajoitettaisiin osittain niin, että hän voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa. Vaihdochtoisesti on pyydetty sellaista toimintakelpoisuuden rajoitusta, että . ei olisi lainkaan oikeutta tehdä taloudellisia sopimuksia.	
Perusteet	. on määrätty edunvalvoja Vaasan käräjäoikeuden väliaikaisella päätöksellä 13.10.1999 . Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja	
Pöytäkirja. Hakijan nro/ sivut.		
2116 65		

		on määrätty hänen edunvalvojakseen Vaasan kärjäoikeuden päätöksellä 17.12.1999	2
Hakemuksen siirto		Vaasan maistraatti on 11.09.2003 siirtänyt hakemuksen kärjäoikeuden ratkaistavaksi.	
Lääkärintausuoto	Erikoislääkäri	23.09.1999 antamasta lääkärintausunnosta ilmenee, että on vammaisuutensa vuoksi kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Hän on käsityksen mukaan puutteellisen arvostelukykyensä ja kiltteytensä takia riskialtis hyväksikäytölle.	
	Terveyskeskuslääkäri	lääkärintausunnosta ilmenee, että ei ei vaikuta ymmärtävän rahan arvosta. Hän ei tiedä saamansa eläkkeen määrää. Hän ymmärtää tilanteen ja sen, että jatkossa kaikki raha-asiat päätetään yhdessä edunvalvojan kanssa. mukaan hyötyisi siitä, että toimintakelpoisuutta rajoitetaan.	
Kuuleminen		Maistraatti on kuullut kirjallisesti. Hän on antanut kirjallisen suostumuksensa toimintakelpoisuuden osittaiseen rajoittamiseen.	
Maistraatin lausunto		Rajoitusta ei tulisi määrätä laajemmaksi kuin on tarpeen päämiehen suojamiseksi. Edunvalvojaa määrättäessä on todettu, että ei ole kykenevä itse valvomaan etuaan, ja että hän on riskialtis hyväksikäytölle. poikaystävä on käyttänyt taloudellisesti hyväkseen, minkä seurauksena on velkaantunut, viettää vapaa-aikaa saman poikaystävänsä kanssa. Yleisen edunvalvojan mukaan taloudellinen tilanne on vaarassa heikentyä.	
		on vuodelta 2002 tekemän tilin mukaan velaton. Hänellä on kuitenkin varsin pienet tulot, minkä vuoksi uusi velkaantuminen olisi taloudellisen tilanteensa kannalta raskasta. Yleinen edunvalvoja on lausunnossaan katsonut, että on järkevää jatkaa edunvalvontaa.	
		Maistraatti katsoo, että taloudellisen hyväksikäytön vaara on olemassa osalta. Edunvalvojan määräys ei estä häntä tekemästä päteviä oikeustoimia ja hän seurustellee saman henkilön kanssa, jonka ilmoitettu käyttäneen häntä ennen taloudellisesti hyväkseen. Yleisen edunvalvojan hakemuksen tarkoitus on estää uusi velkaantuminen. Siihen tarkoitukseen riittänee, että toimintakelpoisuutta rajoitetaan, että hän ainoastaan yhdessä edunvalvoijansa kanssa saa tehdä velkaa, sitoutua vastuuseen toisen velasta tai tehdä vuokrasopimusta. Maistraatin näkemyksen mukaan rajoituksen ei tarvitse koskea kaikkia oikeustoimia, vaan tulisi säilyttää oikeutensa tehdä taloudellisia sopimuksia käyttövarojensa puitteissa. Maistraatti katsoo, että osittainen toimintakelpoisuuden rajoitus tulisi määrätä toistaiseksi.	

Kuultaminen Vaasan käräjäoikeus on kuullut ja hän on hyväksynyt hakemuksen 25.11.2003.

Todisteita
 - hakemus
 - suostumus
 - ote yleisen edunvalvojan tilistä v. 2002
 - kopio yleisen edunvalvojan lausunnosta 19.02.2003
 - kopio lääkäriinlausunnosta 23.09.1999

KÄRÄJÄOIKEUDEN PERUSTELUT

Käräjäoikeus katsoo asiakirjoista saatava selvityksen perusteella, että on edelleen edunvalvojan tarpeessa. Siihen tarkoitukseen riittää kuitenkin, että toimintakelpoisuutta rajoitetaan niin, että hän ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa saa tehdä velkaa, sitoutua vastuuseen toisen velasta tai tehdä vuokrasopimuksia. Rajoituksen ei kuitenkaan tarvitse koskea kaikkia oikeustoimia, vaan ulee säilyttää oikeutensa tehdä taloudellisia sopimuksen käyttövarojensa puitteissa. Osittainen toimintakelpoisuuden rajoitus riittänee toistaiseksi.

PÄÄTÖSLAUSELMA Käräjäoikeus määrää Vaasan kaupungin yleisen edunvalvojan edelleen edunvalvojaksi hoitamaan toimintakelpoisuutta rajoitetusti niin, että voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Toimintakelpoisuuden rajoittamista koskeva päätös on voimassa toistaiseksi.

Lainkohdat Laki holhustoimesta 5 §, 8 §, 17 § 4 mom, 18 § 1 mom kohta 1, 22 §, 72 §, 1 mom ja 83 § 1 mom

Muutoksenluku Tähän päätöksen saa valittamalla hakea muutosta Vaasan hovioikeudelta 30 päivässä.

Tyytymättömyyttä on ilmoitettava Vaasan käräjäoikeudelle 7 päivässä päätöksen antamisesta.

Tätä päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole lainvoimainen.

Notsaari

 Janne Raunio

Oikeaksi todistaa - Rikshöfdets bestrycker
 Vaasan käräjäoikeus - Vasa tingsrätt

5 112 20 03

 BIRGITTA MÄKILÄ
 Toimialueen Pyhänkirkon

VAASAN KÄRÄJÄOIKEUS		PÄÄTÖS	08/2636	1
		3.9.2008 Kello 12:00	H 08/1637 H 09/2097	
Hakija	<p>c/o Vaasan oikeusaputoimisto/Harkkila Vaasanpuistikko 20 B 5 krs 65100 VAASA</p> <p>Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja Pi 3 65101 VAASA</p>			
Asiaan osallinen	<p>Vaasan maistraatti Pi 208 65101 VAASA</p>			
Asia	Hakemusasia			
Vireille	9.6.2008			
Hakemus I	<p>on hakenut, että vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja vapautetaan tehtävästään hänen edunvalvojanaan. Uudeksi edunvalvojaksi esittää ensisijaisesti puolisoaan tai äitiään. Toissijaisesti hän on luottamuspuolaan vedoten vaatinut nykyisen edunvalvojan vaihtamista toiseen yleiseen edunvalvojaan.</p>			
Perustelut	<p>määrätty edunvalvoja Vaasan maistraatin päätöksellä 7.6.2007. Yleisen edunvalvojan laadun omaisuusluettelon mukaan hänellä on silloin ollut velkaa n. 4.000 euroa.</p> <p>on tyytymätön edunvalvojan suhtautumiseen häneen ja hänen asioihinsa. katsoo, että pystyy hoitamaan asiansa yhdessä puolisonsa tai äitinsä kanssa. Alunperin hän on itse hakenut edunvalvojaa. Tämän hetkiset käyttövarat ovat pieniä siten, ettei hän ole pystynyt hankkimaan puhelintakaan itse.</p>			
Lausumat	<p>Vaasan maistraatti</p> <p>Mikäli pysytään nykymuotoisessa edunvalvonnassa maistraatti ei pidä Vaasan kaupungin yleistä edunvalvojaa holhoustoimilain 16 §:ssä</p>			

tarkoitettulla tavalla sopimattomana edunvalvojan tehtävään.

Maistraatti ei sinänsä vastusta edunvalvojan vaihtamista, mutta ei hyväksy kumpaakaan ehdotettua edunvalvojaa. Maistraatti pitää epävarmana, että olisi riittävät taidot edunvalvojan tehtävän hoitamiseen. on ollut myös itsellään taloudellisia ongelmia. ei ole raskaasti velkaantuneena, eikä muutoinkaa taustansa huomioon ottaen sopiva edunvalvojan tehtävään.

Jos edunvalvojaa kuitenkin vaihdetaan, uudella edunvalvojalla tulisi edellyttää vähintään samanlaista ammattitaitoa ja kokemusta kuin nykyiseltä edunvalvojalta löytyy. Ei myöskään ole merkitystä sille, että päämies on itse alunperin hakenut edunvalvojaa.

Käräjäoikeudella ei ole mahdollisuuskaisi siirtää edunvalvonta-asias toiselle yleiselle edunvalvojalle.

Edunvalvojan tehtävänä on myös tehdä muutakin kuin laskujen maksaminen ja toimeentulotuen hakeminen. Edunvalvojan tehtänä on sopia päämiehen rahankäyttö hänen tuloihinsa, suunnitella pitkällä aikavälillä päämiehensä taloudellisen tilanteen kehittämistä ja sopia maksujärjestelyistä. Edunvalvojalla tulee olla riittävä kirjanpito- ja tilintekovelvollisuutensa täyttämiseksi.

Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja

Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja katsoo, että ei ole sopiva edunvalvojan tehtävään ja taustan perusteella ja lisäksi ongelmia esiintyy koko ajan lisää. on tehnyt myös viimeksi vuoden 2007 lopussa rikosilmoituksen pahoinpitely ja raiskausasiassa. on toimeentulotukiasiakas ja hänellä on ollut virheellisiä edunvalvonnan hakemuksia, joka myöhemmin poistettiin.

..... ei anna suostumusta edunvalvojan tehtävään ja katsoo tarvitsevan edunvalvontaa.

..... miehestä ei tarvitse edunvalvontaa, mutta jos edunvalvontaan päädytään suostuu hän toimimaan edunvalvojana. mukaan hänellä ei ole raha-asioita hoitamatta. Rikosilmoituksen osalta tekijänä on muu henkilö, josta hän aikoo tehdä ilmoituksen.

..... on ilmoittanut maksavansa osuutensa vuokrasta pankkiin ja toisinaan suoraan hänelle. Syytä

miksi pankkiin tehdyt suoritukset eivät näy tilillä hän ei tiedä.

Hakemus II

Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja on hakenut toimintakelpoisuuden rajoitusta joko niin, että voi tehdä taloudellisia sopimuksia ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa tai että ei ole oikeutta tehdä taloudellisia sopimuksia.

Perustelut

Rajoitukset voisivat olla myös siten, että ne koskisivat lähinnä viranomaisiin päin tehtäviä sopimuksia.

tarvitsee edunvalvojaa hoitamaan hänen taloudellisia asioitaan sairautensa vuoksi.

Yrittää kokoajan muuttaa Kelan etuuskon maksuosoitteeksi oman tilinsä. Tässä on onnistunutkin muutaman kerran. Tämä sotkee talouden kokonaan. ei käytä rahoja asumismenoihin, vaan olettaa, että edunvalvoja hekee ja saa toimeentulotukea vuokraa varten.

on toukokuussa 2008 yrittänyt muuttaa toimeentulotukivastuun omalle tililleen. katkaisi toukokuussa 2008 työttömyysetuuden saamisen, kun ei onnistunut muuttamaan etuutta omalle tilille. on ilmoittanut, ettei ole työmarkkinoiden käytettävissä. Heinäkuussa ja elokuussa on tehnyt valtakirjan edunvalvojan nimissä, jolla valtakirjalla on siirretty varat omalle tilille.

sotkee myös puolisonsa asiat. Hän on ilmoittanut Kelaan, että hänen miehensä oli töissä, vaikka näin ei ollut ja hänen miehensä olisi ollut oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Ilmoituksen johdosta työttömyyskorvaukseen tuli katkos.

ei kykene ymmärtämään tekojensa seurauksia. Hänen tekojensa seurauksena eri tahot Kela, sosiaalitoimi, työvoimatöimistö, edunvalvonta ja pankki joutuu tekemään turhaan uusia hakemuksia, päätöksiä ja korjauksia tehtyihin päätöksiin. Samalla hänen oma taloudellinen tilanne ainakin väliaikaisesti huononee.

Lausumat

on vastustanut toimintakelpoisuuden rajoittamista. on itse hakenut aikoinaan edunvalvojaa. Perusteita vakavaan toiminnan rajoittamiseen ei ole.

Vaasan maistraatti

Maistraatti on katsonut, että edunvalvonta voitaisiin joko lakkauttaa tai on tehtävä toimintarajoituksia. Nykyisellään ei voida toimintaa jatkaa.

Kirjalliset todisteet	1. Puheliniittyvän hankintasopimus	4
Kuullut henkilöt	1. 2. Yleinen edunvalvoja 3. 4.	

RATKAISU

Perustelut

Edunvalvonnan jatkuminen

Maistraatti on asian istuntokäsittelyssä esittänyt myös vaihtoehdon, että edunvalvonta voitaisiin lakkauttaa.

..... tilanne ei kuitenkaan ole olennaisesti muuttunut aikaisemmasta, jolloin hän on itse katsonut ja myös muiden tahoita on katsottu hänen tarvitsevan tukea taloudellisten asioidensa hoidossa.

Yleisen edunvalvojan mukaan ennen edunvalvontaan siirtymistä ja hoitaessaan talouttaan itse on ollut velkoja noin 4 000 euroa.

..... on itse pitänyt käyttövarojaan pieninä. Edunvalvojan mukaan saa käyttövaroja 150 euroa kuukaudessa ja joka viikko 20 euroa eli yhteensä 230 euroa kuukaudessa. Tulo muodostuu työttömyyskorvauksesta, joka on 497 euroa kuukaudessa. Tästä vähennetään - asumistuen vähentämisen jälkeen - vuokraosuus noin 300 euroa. Lisäksi tulona on toimeentulotukea. tulisi myös suorittaa oma vuokraosuutensa 150 euroa. Mainitut tuet ja suoritukset eivät ole suuria. Tämä osoittaa, ettei välttämättä ymmärrä tulojen pienuutta ja siten myös käytettävissä olevien varojen vähäisyyttä. Tulojen pienuus huomioon ottaen käyttövarat ruokaan 380 euroa/ kk ovat kohtuulliset.

Esille tulleen perusteella on jäänyt epävarmaksi kuinka hyvin mainittu suoritus 150 euroa tulisi ilman edunvalvontaa suoritettua

Yleisen edunvalvojan mukaan on myös esitetty eläkevaihtoehtoa. Tällöin tulot nousisivat. Myös tämän asian osalta on katsottava edulliseksi, että asian selvittämisessä hän saa apua.

Edellä olevan perusteella, vaikka kyseessä ei ole suuri rahaliikenne, on katsottu tarpeelliseksi edunvalvonnan jatkuminen.

Edunvalvoja Varojen vähäisyydestä johtuen ei ole epätavallista, että päämiehen ja edunvalvojan käsitykset varojen käytöstä eivät ole yhdenmukaiset. Asian

käsittelyn yhteydessä ei ole tullut esille perusteita yleisen edunvalvojan vapauttamiselle. edunvalvojaksi ehdottamaa ei voida esille tulleilla perusteilla pitää sopivana edunvalvojaksi.

Koska edunvalvontaa on katsottu tarpeelliseksi jatkaa, on edellä olevalla perusteella sopivaksi edunvalvojaksi katsottu yleinen edunvalvoja.

Toimintakeipaisuuden rajoittaminen

Yleisen edunvalvojan mukaan on käyttänyt edunvalvojan nimeä valtakirjaan kahteen otteeseen saadakseen nostettua varoja. on kiistänyt tämän.

Yleisen edunvalvojan mukaan on ilmoittanut oman tilinsä etuuskien maksamiseen ja aiheuttanut sen, ettei edunvalvojan tilillä ole varoja suoritukseen.

Edellä olevan vuoksi on katsottu tarpeelliseksi määrätä toimintakeipaisuuden rajoitus. Rajoitus on määrätty niin suppeaksi kuin se on mahdollista edunvalvontatoiminnan onnistumiseksi.

Lopputulokset

edunvalvonta jatkuu maistraatin 7.6.2007 antaman päätöksen mukaisesti ja siten, että edunvalvojana jatkaa Vaasan kaupungin yleinen edunvalvoja.

määrätään toimintakeipaisuuden rajoitus siten, että hän voi tehdä taloudellisia hakemuksia ja sopimuksia viranomaisien kanssa vain yhdessä edunvalvojansa kanssa.

Valtion varoista suoritetaan oikeusapu saaneen avustajalle AA valtion varoista palkkiona 520 euroa ja kulujen korvauksena 56,32 euroa eli yhteensä arvonlisäveroineen 703,12 euroa. velvoitetaan suorittamaan AA oikeusavun omavastuuosuutena arvonlisäveroineen 175,78 euroa.

Päätöstä on noudatettava, vaikka se ei ole saavuttanut laivoimaa.

Lainkohdat

Laki holhoustoiminnasta 8 §, 17 §, 18 § ja 83 §.

Muutoksenhaku

Tähän päätökseen tyytymätön voi valittaa tästä päätöksestä Vaasan hovioikeuteen 30 päivän kuluessa. Valittaessa tyytymättömyyttä on kuitenkin ilmoitettava editsomän päivän kuluessa. Määräaika vastavelitukselle on kaksi viikkoa valitusajan päättymisestä.

Käräjäviskaali

Pekka Hemminki

